Verkenning Domein Groen Onderwijs

Directie Kennis, nr. DK 024

Verkenning Domein Groen Onderwijs

Alma Mulder
Pieter Mur
Marc Roosjen
Frank Tillie
Loek Treep
Willem van Winden

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

© 2005 Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Rapport DK nr. 2005/024
Ede, 2005

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij de directie Kennis onder vermelding van code 2005/dk024 en het aantal exemplaren.

Oplage	150 exemplaren
Samenstelling	Alma Mulder, Pieter Mur, Marc Roosjen, Frank Tillie, Loek Treep, Willem van Winden
Druk	Ministerie van LNV, directie IFZ/Bedrijfsuitgeverij
Productie	Directie Kennis Bedrijfsvoering/Publicatiezaken

Bezoekadres : Horapark, Bennekomseweg 41
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 822500
Fax : 0318 822550
E-mail : DKinfobalie@minlnv.nl

Voorwoord

In augustus 2004 is er een brief van de ministeries van LNV en OCW naar de Tweede Kamer gegaan, waarin een Plan van Aanpak Harmonisatie Groen Onderwijs gepresenteerd werd. Een aantal van de genoemde punten uit deze brief waarop actie moet worden ondernomen, hebben geleid tot het uitvoeren van een verkenning van het domein van het groene onderwijs. Met deze publicatie wordt de werkgroep Harmonisatie een handvat aangereikt om besluitvorming omtrent de harmonisatiepunten voor te bereiden, voordat tot acties overgegaan wordt.

Ten grondslag aan deze verkenning ligt de vraag naar meer inzicht in de wijze waarop het groene onderwijs kan inspelen op algemene maatschappelijke trends en ontwikkelingen en veranderingen in de sector(en) waar zij voor opleidt.

De maatschappij en de arbeidsmarkt zijn de laatste decennia sterk veranderd en deze zullen de komende tijd blijven veranderen. Binnen het “domein voedsel en groen” of “groene domein” ontstaan naast klassieke beroepen allerlei interessante functies die zich bevinden op het snijvlak met andere domeinen.

Dit roept de vraag op naar een nader gedefinieerd en enigszins afgebakend groen kennissysteem dat echter tegelijk flexibel, permeabel en open opereert met verbindingen naar andere kennisgebieden. Een systeem dat enerzijds zodanig geharmoniseerd is met het overig onderwijs dat het dezelfde mogelijkheden biedt als elders. Een systeem dat daarnaast door allerlei verbindingen een aantal extra mogelijkheden kan bieden en wellicht daardoor ook als proeftuin kan functioneren voor andere kennisgebieden.

Om in de Verkenning Domein Groen Onderwijs tot een zo evenwichtig mogelijk beeld te komen zijn “spelers” uit het onderwijs (groen en niet-groen), bedrijfsleven en overheid betrokken geweest door middel van interviews en deelname aan een werkconferentie.

Graag wil ik iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van deze publicatie.

DIRECTEUR-GENERAAL
Mr. Ate Oostra

Inhoudsopgave

Voorwoord **11**

Inhoudsopgave **13**

Gebruikte afkortingen **15**

1 Inleiding **17**

1.1 Aanleiding en doel 17

1.2 Aanpak 18

2 Trends en ontwikkelingen **21**

2.1 Voorverkenning 21

2.1.1 Maatschappelijke ontwikkelingen 21
2.1.2 Ontwikkelingen binnen LNV domein groen 22
2.1.3 Ontwikkelingen in het groen onderwijs 23
2.1.4 Groen onderwijs 23
2.1.5 Deelname aan het groen onderwijs 24

2.2 Conferentie 26

2.3 Discussie 26

3 Samenwerking **28**

3.1 Voorverkenning 28

3.1.1 Samenwerking via de Groene Kenniscoöperatie 28
3.1.2 Samenwerking bekeken vanuit de onderwijstypen 28

3.2 Conferentie 30

3.2.1 Regionale samenwerking 30
3.2.2 Samenwerken met betrekking tot doorstroming 30
3.2.3 Samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven 31

3.3 Discussie 31

4 Domeinvraagstuk **33**

4.1 Voorverkenning 33

4.1.1 Het LNV beleidsdomein 33

4.1.2 Domein van het groene onderwijs 33
4.1.3 Het opleidingsdomein van de AOC's: identiteit en permeabiliteit; schotten en ontschotting 35
4.1.4 Discussie over domeinindeling 37

4.2 Conferentie 41

4.3 Discussie 43

5 Conclusies en aanbevelingen 45

Bijlage 1. Plan van Aanpak Harmonisatie Groen Onderwijs 48
Nr. 7 BRIEF VAN DE MINISTER EN VAN DE STAATSSECRETARIS VAN 48
I. harmonisatiepunten V(M)BO binnen de AOC 52

Bijlage 2. Projectomgeving Verkenning Domein Groen Onderwijs 54

Bijlage 3. Literatuurlijst 55

Bijlage 4. Lijst van geïnterviewde personen 58

Bijlage 5. Deelnemerslijst werkconferentie 27 mei 2005 59

Bijlage 6. Inleiding DG Oostra bij de werkconferentie Verkenning Domein Groen Onderwijs op 27 mei 2005 61

Bijlage 7. Inleiding Jan Pieter Janssen, AOC Limburg. Werkconferentie 27 mei 2005 64

Bijlage 8. Inleiding Jos Elbers, INHOLLAND. Werkconferentie 27 mei 2005 66

Bijlage 9. Artikel Pieter Boetzkes 68

Bijlage 10. Voorstel Stuurgroep Onderwijsbeleid aan VSNU 72

Gebruikte afkortingen

AIO	Assistent in Opleiding
AOC	Agrarisch Opleidingscentrum
BBL	Beroepsbegeleidende leerweg
BOL	Beroepsopleidende leerweg
BVE	Beroeps- en volwasseneducatie
CAH	Christelijke Agrarische Hogeschool
COLO	Vereniging Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
CRAB	Commissie Reductie Aanbod Bachelorsopleidingen
CREBO	Centraal Register Educatie en Beroepsonderwijs
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
DG	Directeur Generaal
DK	Directie Kennis
DWK	Directie Wetenschap en Kennisoverdracht
HAO	Hoger Agrarisch Onderwijs
HAS	Hogere Agrarische School
HAVO	Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HO	Hoger Onderwijs
GL	Gemengde Leerweg
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
IPC	Innovatie en Praktijk Centrum
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LTO	Land en tuinbouworganisatie
LWOO	Leerweg Ondersteunend Onderwijs
MBO	Middelbaar Beroepsonderwijs
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OIO	Onderzoeker in opleiding
PhD	Doctor of Philosophy
RLG	Raad voor het Landelijk Gebied
ROC	Regionaal Opleidingscentrum
SG	Scholengemeenschap
StOA	Stuurgroep Onderwijsbeleid
TL	Theoretische leerweg
VBO	Voorbereidend Beroepsonderwijs
VKC	Vaste Kamercommissie
VMBO	Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs
VSNU	Vereniging van Universiteiten
VWO	Voorbereidend Wetenschappelijk onderwijs
WEB	Wet Educatie Beroepsonderwijs
WHOO	Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek
WO	Wetenschappelijk Onderwijs
WU	Wageningen Universiteit
WUR	Wageningen Universiteit en Researchcentrum

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Het Plan van Aanpak Harmonisatie Groen Onderwijs, dat op 23 augustus 2004 aan de Tweede Kamer is gezonden, ligt ten grondslag aan de Verkenning Domein Groen Onderwijs (zie bijlage 1).

Met het harmonisatieproces wordt beoogd ongewenste verschillen die bestaan tussen de uitvoering van het algemeen onderwijsbeleid door OCW en LNV, op te heffen en er op die manier voor te zorgen dat onderwijsinstellingen dezelfde ontwikkelingsmogelijkheden krijgen.

Over het bovengenoemde Plan van Aanpak Harmonisatie Groen Onderwijs is op 24 februari 2005 in een Algemeen Overleg gedebatteerd. Het plan bevat tien harmonisatiepunten. Vier van deze punten hebben betrekking op de domeinvraag. Het gaat om de punten: verkenning breedtebeperking VBO-groen, verkenning breedtebeperking MBO, verkenning fusiemogelijkheden ROC – AOC en verkenning breedtebeperking HBO/WO.

Het doel van de verkenning is inzicht te geven hoe het groen onderwijs inspeelt op veranderingen in het groene domein. Dit vormt een grondslag voor nadere besluitvorming over onder andere het wegnemen van belemmeringen voor inhoudelijke verbreding en ontschotting, alsmede het opheffen van knelpunten in de relatie tussen de stelsels van OCW en LNV en in de uitvoering van wet- en regelgeving.

Tijdens de uitvoering van deze verkenning bleek de focus voor de partijen die bij het groene onderwijs zijn betrokken, te liggen op drie hoofdpunten:

1. trends en ontwikkelingen: wat zijn deze en hoe dient hierop ingespeeld te worden, om ervoor te zorgen dat er opleidingen gerealiseerd worden voor het groene werkveld waar de samenleving om vraagt;
2. samenwerken: welke bijdrage kan samenwerking hebben om in te spelen op de gesignaleerde trends en ontwikkelingen om onderwijs te kunnen verzorgen waar om gevraagd wordt;
3. domeinindeling: wat is een logische domeinindeling voor het groene domein, in relatie tot de overige onderwijsdomeinen waar het groene domein mee te maken heeft (ICT, techniek, toerisme, zorg, management etc.).

Deze punten stonden tevens centraal op de werkconferentie die in het kader van deze verkenning op 27 mei 2005 heeft plaatsgevonden.

1.2 Aanpak

De verkenning is uitgevoerd door het projectteam Verkenning Domein Groen Onderwijs in opdracht van de stuurgroep harmonisatie groen onderwijs. In bijlage 2 is de samenstelling van het projectteam en de projectomgeving te vinden.

In deze verkenning is ingezoomd op de drie eerder genoemde punten (trends en ontwikkelingen, samenwerken en domeinvraagstuk) en de ervaringen hieromtrent in het onderwijsveld. Aangegeven is waar de overheid op moet inspelen om mee te kunnen gaan in de dynamiek waarin het groen en overig onderwijs zich bevinden.

De verkenning bestaat uit drie onderdelen:

1. voorstudie
2. werkconferentie op 27 mei 2005
3. formuleren van conclusies en aanbevelingen als vervolg op de werkconferentie en voorstudie

Ad 1. Voorstudie

In de voorstudie is ingegaan op ontwikkelingen die van belang zijn voor het groene domein en het (groene) onderwijsdomein. Deze voorverkenning is ingevuld middels een literatuurstudie (zie voor de gebruikte literatuur, bijlage 3) en interviews (beleidsmedewerkers van OCW en LNV en ca. tien sleutelinformanten uit het groene en aanpalende niet-groene onderwijsveld en bedrijfsleven; zie bijlage 4)[*].

De informatie uit de interviews is gebruikt om beter zicht te krijgen op wat er speelt in het onderwijsveld en welke visies er vanuit verschillende instellingen en organisaties bestaan op de ontwikkelingen die van invloed zijn op het groene onderwijsdomein.
Gedurende de interviews kwamen de volgende vragen aan bod:

1. Wat verstaat u onder groen onderwijs en welke trends en ontwikkelingen ziet u in het groene onderwijs in het algemeen en voor uw organisatie voor de kortere termijn (2-3 jaar) en de langere termijn?
2. Wat acht u voor het groene onderwijs en voor uw organisatie van belang om op die trends en ontwikkelingen in te spelen? Dit op korte en lange termijn.
3. Waar loopt u daarbij in de praktijk tegenaan?
4. Wat voor oplossingen heeft u voor de problemen waar u in de praktijk tegenaan loopt gevonden?
5. Wat acht u verder van belang om in dit interview mee te geven?

De maatschappelijke context is geschetst door middel van een inventarisatie van de trends en ontwikkelingen in de groene sector en daarbuiten met een directe of indirecte impact op het onderwijs. Hiervoor is een literatuurstudie uitgevoerd. Ook is er gebruik gemaakt van de informatie uit de gehouden interviews.
Er is gekeken naar de omvang van het groene onderwijs, afstemming op de arbeidsmarkt (groene sectoren) en toekomstige ontwikkelingen: demografie, economische ontwikkeling, internationalisering, vernieuwingen in het onderwijs, versterking kenniseconomie etc. Veel van de beschreven ontwikkelingen en trends

[*] De state of the art is voornamelijk terug te vinden onder de paragrafen "Voorverkenning" behorende bij hoofdstuk 3, 4 en 5. Deze voorstudie is gebruikt voor de voorbereiding van de werkconferentie.

zijn niet exclusief voor de groene sector of het groene onderwijs, maar gelden ook voor OCW onderwijs.

Ad 2. Werkconferentie

De vragen die op de conferentie centraal stonden, waren:

- Welke trends en ontwikkelingen zijn er in de sector waarvoor het groene onderwijs werkt en welke gevolgen hebben deze voor de raakvlakken met andere sectoren?
- Welke knelpunten ondervinden de groene instellingen bij het inspelen op deze trends en ontwikkelingen?
- Hoe kunnen de groene en overige instellingen optimaal op deze trends en ontwikkelingen anticiperen? Wat betekent dat voor het domein van het groen onderwijs, in relatie tot andere domeinen?
- Welke voor- en nadelen hebben de diverse opties voor harmonisatie in dit licht?

Het doel van de werkconferentie was te inventariseren wat er in het onderwijsveld speelt en te bekijken wat de positionering van het groene onderwijs zou moeten zijn in het licht van de ontwikkelingen in de verschillende domeindiscussies die momenteel op verschillende onderwijsniveaus (met name MBO en HO) worden gevoerd. De conclusies uit deze verkenning zullen betrokken worden bij de voortgangsbrief over harmonisatie, zoals toegezegd door de bewindslieden van OCW en LNV tijdens het Algemeen Overleg op 24 februari j.l.

Aan de conferentie, onder leiding van dagvoorzitter Hans van Aalst, namen 60 mensen deel (zie bijlage 5). De conferentie werd ingeleid door DG Ate Oostra (LNV), Jan Pieter Jansen (AOC Limburg) en Jos Elbers (INHOLLAND) (zie bijlagen 6,7,8). Een verslag over de werkconferentie door het vakblad groen onderwijs is terug te vinden als bijlage 9.

Ad 3. Het formuleren van conclusies en aanbevelingen

Op basis van de resultaten van de conferentie en de voorstudie wordt in kaart gebracht hoe het onderwijs inspeelt op trends en ontwikkelingen en hoe zij omgaat met (eventuele) barrières die zich voordoen.

2 Trends en ontwikkelingen

2.1 Voorverkenning

2.1.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

Er is wereldwijd aandacht voor globalisering, als proces waarin grenzen overschreden worden op economisch, politiek, technologisch, sociaal-cultureel en klimatologisch gebied. Verschillende ontwikkelingen met betrekking tot het "internationaliseren" van de samenleving, hebben invloed op het onderwijsveld. Voorbeelden hiervan zijn: een toenemend belang van Europa voor vrijwel alle aspecten (politiek, cultureel, economisch) van de samenleving, de toename van internationale handel en grensoverschrijdende voedselstromen op wereldniveau. Deze ontwikkelingen hebben tot gevolg dat er meer aandacht gevraagd wordt voor: internationale aspecten als onderdeel van competenties, competenties gericht op het functioneren in internationaal verband (denk bijvoorbeeld aan buitenlandse markten) en het positioneren van het Nederlandse onderwijs in de top van Europa.

De huidige Nederlandse samenleving kenmerkt zich eveneens door haar dynamische karakter, dat gepaard gaat met een complexere belevingswereld, toenemende culturele verscheidenheid, op het oog scherpere tegenstellingen, een minder gedogende overheid en toenemende onzekerheid (zowel sociaal als economisch, onder andere in termen van mobiliteit en arbeidsmarkt). Sociale competenties en een ondernemende houding als basisvaardigheid worden cruciaal om in deze samenleving te kunnen functioneren.

Door de toegenomen complexiteit en dynamiek van de samenleving en economie is het wenselijk de functies van het onderwijs te verbreden. Gedacht kan worden aan opleidingsinstellingen als plaats waar jongeren geborgenheid vinden en kunnen "inburgeren" of socialiseren. Maatschappelijke vorming en "inburgering" worden als onontbeerlijk beschouwd om te kunnen functioneren in de maatschappij en op de arbeidsmarkt. Een onderwijsstructuur die zich kenmerkt door kleinschaligheid en regionale spreiding biedt de optimale setting om aan die vereisten tegemoet te komen. Binnen zo'n onderwijsstructuur moet tevens aandacht bestaan voor nationale ambities op het vlak van 'Leven Lang Leren' en doorstroming van lager naar hoger onderwijs.

De vergrijzende samenleving en de afname van het percentage werkenden vragen om extra aandacht voor arbeidsparticipatie en kwaliteit van de arbeid. Hierbij is de opleiding en arbeidsparticipatie van iedereen een belangrijk aandachtspunt. Van het onderwijs wordt verwacht dat hierop ingespeeld wordt door "een Leven Lang Leren" centraal te stellen, meer gediplomeerde arbeidskrachten af te leveren en aandacht te schenken aan doorstroommogelijkheden.
Doordat de arbeidsmarkt ook dynamischer geworden is, verandert de behoefte aan geschoolde arbeidskrachten ook. Hierop moet ingespeeld worden door

specifieke groepen, zoals jongeren, zó op te leiden dat zij een betere positie verwerven op de arbeidsmarkt en meer kans maken op een baan. Hieraan kan voldaan worden door te zorgen voor een groter percentage studenten met diploma, mogelijkheden te creëren tot een "Leven Lang Leren" en het duaal leren, waarbij werktraject en scholingstraject "tegelijk" opgaan.
Er is in toenemende mate aandacht voor de aspecten kennis en innovatie als motor voor de (economische) ontwikkeling van de maatschappij. De internationale concurrentiepositie van ons land is hierbij in het geding, zoals ook in Lissabon is benadrukt. ICT en digitale informatie zijn belangrijke instrumenten om het gebruik en de ontwikkeling van kennis en daarmee de innovatiekracht te stimuleren. Het verbinden van onderwijs met het regionale bedrijfsleven en -netwerken kan bijdragen aan een betere concurrentiepositie van ons land in termen van kennis en innovatie.
Ook moet kennis beter gebruikt worden: er is geconstateerd dat kennis niet voldoende benut wordt in Nederland. Om deze situatie te verbeteren kan gedacht worden aan het verbeteren van de relatie tussen kennisinstellingen onderling in het kader van kenniscirculatie. Ook meer en betere verbindingen met bedrijfsleven kunnen hieraan bijdragen. Tenslotte is vraagsturing een belangrijk punt, waarbij het gaat om een betere afstemming van het onderwijs op de wensen van de vrager.

Tenslotte kan geconstateerd worden dat er sprake is van een veranderende rol van de rijksoverheid ten opzichte van overige actoren (burgers, kennisinstellingen, bedrijfsleven, lagere overheden). De overheid bewaart meer afstand, zorgt voor deregulering. De burger en het bedrijfsleven krijgen meer verantwoordelijkheid en de rol van de overheid veranderd naar die van "facilitator". Dit vraagt ook om een herijking van de sturingsrelatie met onderwijs.

2.1.2 Ontwikkelingen binnen LNV domein groen

De sterk toegenomen maatschappelijke dynamiek speelt evenzeer in de sector groen. Belangrijke ontwikkelingen in deze sector zijn: de schaalvergroting in de agrarische sector en de verbreding van de traditionele landbouwsectoren naar perifere sectoren. De verwevenheid tussen verschillende sectoren neemt toe. Steeds meer in de belangstelling staan Maatschappelijk Verantwoord Onderenen en de 3 P's (people, planet, profit) in onderling verband, wat doorwerkt in de productieomgeving en in de consumptieomgeving. Hierbij moet gedacht worden aan milieu, voedselveiligheid, water, biodiversiteit en (boeren)natuur. Deze ontwikkelingen vragen nieuwe en veranderende competenties. Mensen moeten opgeleid worden om op deze veranderingen in te kunnen spelen. Daarbij moet ook gedacht worden aan het leggen van verbindingen tussen groen onderwijs en (gezondheids-)zorg, techniek, logistiek, ICT, etc.

Vanuit de overheid is er een beweging richting decentralisatie van beleid en is er aandacht voor integraal gebiedsgericht beleid, waardoor beleid en invloed dichter bij de mensen komen te staan op wie dit betrekking heeft. Kennisprocessen dienen dit te ondersteunen en onderwijs kan met betrekking tot kenniscirculatie een belangrijke rol spelen. Ook doet de overheid een stapje terug, wat zich onder andere uit in deregulering en meer verantwoordelijkheid voor de actoren in het veld: "van zorgen voor naar zorgen dat". Dit geldt ook voor onderwijsinstellingen, die al een grote mate van autonomie (en daarmee gepaard gaande maatschappelijke verantwoordelijkheid) bezitten.

LNV (ook vanuit de optiek van beleidsimplementatie) laat zien oog te hebben voor de vakinhoudelijke aspecten vanuit de betekenis voor de groene arbeidsmarkt. Er wordt aandacht besteed aan de rol van kennisdoorstroom en –circulatie om naar

een innoverende en duurzame sector te streven. Belangrijk zijn hierbij met name competenties, die nodig zijn voor ondernemerschap in het groene domein.

Er is een versterking van de inspanningen nodig om vraaggerichte kennis en instrumenten te ontwikkelen voor kenniscirculatie en verbetering van de kennisbenutting. Het ministerie van LNV zet “kennis” meer centraal en onderstreept het belang van een goede kennisinfrastructuur. In het licht van vorenstaande krijgt het vakdepartementale kennisbeleid voor wat betreft onderwijs mede vorm door het in gang zetten van de Groene Kenniscoöperatie, waarmee beoogd wordt de relatie tussen groen onderwijs en overige groene kennisinstellingen en relevante bedrijfsleven te versterken. In het hoofdstuk over “Samenwerking” wordt verder ingegaan op de Groene Kenniscoöperatie.

2.1.3 Ontwikkelingen in het groen onderwijs

Algemeen
De huidige samenleving heeft het karakter van een diensten- en kenniseconomie. Ook wordt wel gesproken van een “netwerksamenleving”. Het is van belang dat aanwezige capaciteiten van (potentiële) werknemers zoveel mogelijk benut zullen worden. Goede mogelijkheden voor doorstroming en faciliteiten voor een Leven Lang Leren in het groen-grijze domien, zijn daarbij onontbeerlijk.
Onderwijsconcepten veranderen. De leerlingen staan centraler en worden zo in staat gesteld het eigen leerproces te regisseren. Er wordt meer maatwerk geleverd en er wordt voortgebouwd op eerder verworven competenties (EVC). Het middelbaar beroepsonderwijs wordt voor de meer praktisch ingestelde leerlingen aantrekkelijker en uitdagender gemaakt. Duaal leren neemt een belangrijker plaats in en het bedrijfsleven zal als praktijkopleider en als partner bij de inrichting van het onderwijs een grote rol moeten spelen. Om aan deze aspecten te werken is de Projectdirectie Leren en Werken ingesteld, waaraan o.a. OCW, SZW, LNV en EZ deelnemen.

De rol van de docent in het hele leerproces zal steeds meer die van coach worden. Er zal nu en in de toekomst veel energie in het scholen en bijscholen van docenten gestoken worden zodat alle geplande veranderingen uitgevoerd kunnen worden en de kwaliteit van het onderwijs zal toenemen. Samenwerkingsvormen bevorderen vaak een horizonverbreding bij docenten zodat zij zich eerder van nieuwe ontwikkelingen bewust worden en die ook toe gaan passen. Voor deze nieuwe ontwikkelingen zal het onderwijs ruimte en tijd nodig hebben.

2.1.4 Groen onderwijs
Traditioneel was het landbouw- of agrarische onderwijs sterk gelieerd aan het agrarische bedrijfsleven dat vooral gericht was op de primaire productie in de landbouw. Momenteel verdwijnt de bulkproductie naar landen waar meer ruimte is, de lonen lager zijn, de milieucondities minder problemen scheppen en grondprijzen lager zijn. De verschuiving in de groene sector in Nederland naar grensgebieden met andere sectoren tekent zich ook in het groene onderwijs af. In onze samenleving groeit de vraag naar afgestudeerden die over nieuwe competenties beschikken die veelal op het snijvlak van groene en andere sectoren liggen.
Het groene onderwijs leidt op voor goed gekwalificeerde werknemers in het (brede) groene domein. Naast algemene competenties biedt het groene onderwijs ook specifiek groene competenties. Het verwerven van algemene competenties door leerlingen leidt ertoe dat zij uiteindelijk ook in andere sectoren gaan werken. Een direct gelinkte arbeidsdoelstelling naar de groene sector ontbreekt hier, maar de genoten opleiding is van even groot maatschappelijk belang. De groene sector wijkt in dit opzicht niet af van andere sectoren die zijn gericht op beroepsvorming

en scholing gericht op maatschappelijk functioneren en burgerschapscompetenties.

2.1.5 Deelname aan het groen onderwijs

De hieronder gebruikte cijfers zijn afkomstig van het Centraal Informatiesysteem Onderwijs Volgende Instellingen (CISOVI) van LNV. Voor de vergelijking met het OCW-onderwijs is gebruik gemaakt van de Referentieramingen van OCW.

Aantal leerlingen per onderwijsniveau

VMBO
In de periode 2000 - 2003 is het aantal leerlingen in het groen VMBO gestegen (zie tabel 1) terwijl volgens OCW in het overige OCW-onderwijs de aantallen leerlingen ongeveer gelijk zijn gebleven.

Tabel 1 Aantal leerlingen in groen VMBO in 2003 t.o.v. 2000

Soort onderwijs	2000	2003	Index (in %) 2003 t.o.v. 2000
Groen VMBO (incl. LWOO)	29.800	35.000	117%

MBO
In het groene MBO is het aantal leerlingen nagenoeg gelijk gebleven. In die zelfde periode heeft bij het overige OCW-onderwijs een aanzienlijke stijging (ca. 10%) in het aantal leerlingen plaatsgevonden.
Het aandeel van BOL (beroepsopleidende leerweg) groen ten opzichte van totaal BOL is in de periode 2000 – 2003 afgenomen van 5,8% naar 5,0%. De deelname aan de groene BBL (beroepsbegeleidende leerweg) steeg enigszins van 8000 tot 8900 leerlingen in de periode 2000 t.o.v. 2003.

Tabel 2 Aantal leerlingen in Groen MBO in 2003 t.o.v. 2000

Soort onderwijs	2000	2003	Index (in %) 2003 t.o.v. 2000
BOL	15.800	14.900	94%
BBl	8.020	8.900	111%

HO
Zowel in het groene HBO als het overige HBO is in de periode 2000 – 2003 een lichte stijging in studentenaantallen waarneembaar: 2% bij groen HBO en ruim 3% bij het overige HBO.

Tabel 3 Aantal studenten in Groen HBO in 2003 t.o.v. 2000

Soort onderwijs	2000	2003	Index (in %) 2003 t.o.v. 2000
HAO	8.300	8.500	102%

WO
Het aantal studenten aan de WUR is de laatste jaren (16% in 2000 - 2003) toegenomen mede dankzij een groeiend aantal buitenlandse studenten en een toename van instroom uit het HBO.
In het overige WO is het studentenaantal met een kleine 10% toegenomen in de periode 2000 tot 2003.

Tabel 4 Aantal studenten Wageningen Universiteit in 2003 t.o.v 2000

Soort onderwijs	2000	2003	Index (%) 2003 t.o.v. 2000
WU	3.700	4.300	116%

2.2 Conferentie

Een aantal discussievragen stond centraal tijdens de werkconferentie. In de voorgaande paragraaf zijn een aantal trends en ontwikkelingen onderkend in en rond het “groene domein” die gevolgen hebben voor het onderwijs. Deze leidden tot de volgende vragen:

- Welke trends en ontwikkelingen zijn er in de sector waarvoor het groene onderwijs werkt en welke gevolgen hebben deze voor de raakvlakken met andere sectoren?
- Welke knelpunten ondervinden de groene instellingen bij het inspelen op deze trends en ontwikkelingen?
- Hoe kunnen de groene en overige instellingen optimaal op deze trends en ontwikkelingen anticiperen?

Tijdens de discussie die plaatsvond, kwam het punt naar voren dat vanuit het perspectief van het bedrijfsleven de maatschappij steeds internationaler wordt. Hier zou door het onderwijs meer op ingespeeld moeten worden.
De moderne ondernemer moet zicht hebben op actoren binnen, maar ook buiten Nederland. Er is steeds meer sprake van internationaal verkeer van arbeidskrachten, wat bijvoorbeeld in de Nederlandse tuinbouw tot uiting komt bij het in dienst nemen van tijdelijke werknemers uit andere landen. Er wordt zo voldaan aan een behoefte aan arbeidskrachten, waarbij de vraag opkomt hoe je deze mensen op gaat leiden. Meer algemeen speelt het vraagstuk hoe er met internationalisering van de arbeidsmarkt omgegaan dient te worden.

Vanuit het groene (voorbereidend) beroepsonderwijs werd het punt van toenemende individualisering in de maatschappij aangehaald. Ook in het onderwijs is er steeds meer behoefte aan toegesneden opleidingen en maatwerk. Er is vanuit het bedrijfsleven vraag naar gespecialiseerde arbeidskrachten.

Het (voorbereidend) beroepsonderwijs ziet zich geconfronteerd met steeds minder interesse voor de traditionele agrarische opleidingen die zich op de primaire sector richten. De aandacht voor bredere groene opleidingen is toegenomen. Met name voor het groene VMBO is toenemende belangstelling, wat zich uit in toenemende leerlingenaantallen. Dit heeft verschillende redenen: het VMBO groen wordt gekenmerkt door kleinschaligheid en het is kwalitatief goed ontwikkeld. Qua lesmethoden loopt VMBO groen vaak voor op andere VMBO-scholen.

2.3 Discussie

Uit de gehouden interviews is gebleken dat groene onderwijsinstellingen, inspelend op de vraag op de arbeidsmarkt en de vraag naar opleidingen door (potentiële) leerlingen, manieren zoeken om aan die opleidingsvraag (zowel breed als maatwerk) te kunnen voldoen. Zoals in dit hoofdstuk beschreven staat, hebben scholen te maken met een snel veranderende vraag op de arbeidsmarkt en een dynamische en complexe maatschappij waarin leerlingen moeten kunnen functioneren. Het gaat hierbij om trends en ontwikkelingen op het gebied van de maatschappij in het algemeen, het agrarisch bedrijfsleven in ruime zin (ca. 10% van de arbeidsbevolking) en het onderwijs.

In de praktijk leiden deze ontwikkelingen en processen in het onderwijs tot een vervaging van afbakeningen tussen alle domeinen/sectoren en opleidingen. Om aan de vraag op de arbeidsmarkt te voldoen en leerlingen te blijven trekken, passen onderwijsinstellingen hun onderwijsaanbod aan: steeds meer opleidingen worden aangeboden op het snijvlak van groene opleidingen met opleidingen uit aangrenzende sectoren.

Naast vervaging van afbakeningen tussen sectoren, spelen internationalisering en individualisering een belangrijke rol. De maatschappelijke en economische ontwikkelingen zijn sterk internationaal beïnvloed. Aangegeven is dat het goed zou zijn als het onderwijs daar steeds meer op inspeelt door meer kennis te verwerven van andere culturen, stages in buitenland te doen en uitwisselingen te bevorderen van studenten en docenten. Het onderwijs speelt in op individualisering door meer maatwerk voor de student.

Door de snelle veroudering van kennis is een Leven Lang Leren onontbeerlijk geworden om goed te kunnen functioneren op de arbeidsmarkt. Door de snelle veranderingen in de maatschappij wordt de behoefte aan, met duurzame competenties, breed opgeleide en flexibel inzetbare mensen groter. Daarnaast blijft de behoefte aan gespecialiseerde medewerkers.

De belangstelling voor het groene vakonderwijs dat opleidt tot beroepen in de primaire landbouw is afgenomen. Die voor het verbrede groene onderwijs is gestegen. De laatste jaren groeit de belangstelling voor het groene VMBO en stabiliseert de belangstelling zich voor het groene onderwijs als totaal na een periode van afnemende belangstelling. De afname voor het groene MBO, HBO en WO-opleidingen wijt men aan de afnemende werkgelegenheid in de primaire sector en het weinig wervende imago van de landbouw.
Voor het groene VMBO blijft de belangstelling echter stijgen. Dit is onder andere te danken aan de kleinschaligheid, de veiligheid en het omgaan met levend materiaal in het groene onderwijs. Ook speelt de vervaging tussen sectoren een rol en de mogelijkheden om vanuit het vbo groen door te stromen naar ander vervolgonderwijs.

De doorstroming van het groene VMBO naar het groene MBO is relatief laag. Verklaringen die geïnterviewden hiervoor geven:

- in het groene VMBO worden vooral zwakkere leerlingen met geringe doorstroompotentie opgeleid.
- relatief veel gediplomeerden van de groene VMBO opleidingen stromen door naar niet groene MBO opleidingen. Veel leerlingen in VMBO groen kiezen hier niet voor op basis van een beroepsperspectief in de groene sector, en gaan daar dus ook niet in door.

Als verklaring zou ook gedacht kunnen worden aan de leeftijd van de leerlingen. Zij zijn nog erg jong op het moment van kiezen voor groen onderwijs en hebben vaak nog geen echte beroepsoriëntatie.

Niet alle onderwijstypen hebben te maken met dezelfde problematiek. Uit verschillende interviews bleek dat onderwijsinstellingen in de praktijk vaak praktische oplossingen vinden voor de bredere onderwijsvraag waar zij tegenaan lopen. Deze situaties zijn overigens niet uniek of eigen aan het groene onderwijs, maar gelden voor het onderwijs in het algemeen (zoals de behoefte om in te spelen op de onderwijsvraag op het snijvlak van domeinen, maatschappijbrede processen van individualisering, internationalisering, toename en snelle verandering van informatie en communicatie technologie).

3 Samenwerking

3.1 Voorverkenning

3.1.1 Samenwerking via de Groene Kenniscoöperatie

Tegen de achtergrond van ontwikkelingen zoals schaalvergroting, verbreding en specialisatie is samenwerking in het groene onderwijs van levensbelang geworden. Door de verspreide ligging van de onderwijslocaties en de relatief geringe leerlingen- en studentenaantallen, bevindt het groene onderwijs zich in een kwetsbaarder positie dan het overig onderwijs.
Het groene onderwijs kent vele vormen van onderlinge samenwerking en samenwerking met onderwijsinstellingen van buiten het groene onderwijs. Een nieuwe, de gehele groene kennisinfrastructuur omvattende vorm van samenwerking, is terug te zien in het initiatief van de Groene Kenniscoöperatie. Minister Veerman moedigt de groene kennisinstellingen aan elkaar actief op te zoeken met het doel zich te organiseren om verticaal en horizontaal samen te werken en relaties te leggen met externe partijen. De Groene Kenniscoöperatie beoogt “vanuit samenwerkende kennisinstellingen bij te dragen aan een vitaal kennissysteem van hoge kwaliteit met doelgerichte kenniscirculatie en onderwijsvernieuwing welke op transparante wijze permanent wordt afgestemd op de veranderende kennisbehoeften van de maatschappij”.
Zo wordt de Groene Kenniscoöperatie voor het Ministerie van LNV een instrument om het vakdepartementale beleid tot uiting te laten komen. De Groene Kenniscoöperatie neemt daarbij de vorm aan van een lichte uitvoeringsorganisatie. Drie speerpunten waarop gefocused wordt zijn:

- onderwijsvernieuwing,
- kenniscirculatie en
- ondersteuning (ICT, praktijkcentra, etc.).

Dit lijkt een veelbelovend initiatief waarmee niet alleen de onderwijsinstellingen versterkt worden, maar de gehele groene kennisinfrastructuur een impuls krijgt waarmee de groene sector invulling geeft aan de ambities die zijn gericht op de versterking van de Nederlandse innovatiefunctie in het licht van de ontwikkeling van Nederland als kenniseconomie. Vanuit de Groene Kenniscoöperatie zal ook worden samengewerkt met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en andere kennisinstellingen.

3.1.2 Samenwerking bekeken vanuit de onderwijstypen

Onderwijsinstellingen zoeken vanuit hun eigen ondernemerschap en vernieuwingsdrift samenwerking over domeingrenzen heen, en geven daaraan de vorm die zij daartoe als meest gewenst en geschikt beschouwen. Samenwerking is op alle opleidingsniveaus mogelijk en in allerlei vormen. Deze kunnen in meer of mindere mate formeel vastgelegd zijn en met één of meerdere partijen aangegaan

worden. Ook kan samenwerking van langere duur zijn of ad hoc, op korte termijn. Er kan gesteld worden dat we te maken hebben met verschillende gradaties in intensiteit van samenwerking. Het met elkaar delen van infrastructuur, samenwerken op projectbasis, regionale arrangementen en bestuurlijke of institutionele fusies zijn allemaal vormen van "samenwerking". Ook de Groene Kenniscoöperatie is een belangrijk instrument om samenwerkingsverbanden te realiseren.

Een instellingenfusie tussen een ROC en AOC (MBO-deel), als uiterste vorm van samenwerking, wordt wettelijk belemmerd. Hierbij zij opgemerkt dat voor bestuurlijke fusies geldt dat er nagenoeg geen belemmeringen zijn. In deze paragraaf wordt met name ingegaan op fusies en verdergaande vormen van samenwerking en zijn andere vormen van samenwerking buiten beschouwing gelaten ten behoeve van de overzichtelijkheid.

Hieronder wordt per onderwijstype in het groene onderwijs uitgebreider ingegaan op vormen van samenwerking. Bij het aangaan van "partnerships" met andere onderwijsinstellingen, kunnen verschillende factoren een rol spelen. Uit de gehouden interviews kwamen de volgende punten naar voren, als reden om samenwerkingsverbanden aan te gaan:

a) regionaal afstemmen van de behoefte op de arbeidsmarkt
b) het bedrijfsleven opzoeken (dus geen partnership met een andere onderwijsinstelling, maar met bedrijven)
c) zoeken naar versterking in de kolom
d) concurrentieverhoudingen (if you can't beat them, join them)
e) kleinschaligheid onderwijs
f) verbreding naar andere sectoren
g) efficiëntere inzet van infrastructuur

AOC's

Zowel samenwerkingsvormen met scholengemeenschappen -om het VMBO (bovenbouw en onderbouw) aan te kunnen bieden- en samenwerking met ROC's kunnen in de praktijk gevonden worden (Onderwijsgroep Noord, Prinsentuincollege, Helicon Opleidingen). Hierbij is er sprake van "lichte" vormen van samenwerking (d.w.z niet geformaliseerd tot fusies). Bij het Prinsentuincollege en de Onderwijsgroep Noord gaat het bijvoorbeeld om ver doorgevoerde bestuurlijke fusies van een AOC met een ROC.

Per 1 januari 2004 zijn de besturen van het Groenhorstcollege en de CAH Dronten bestuurlijk gefuseerd en vormen zij samen de Aeres-groep.

Onderlinge samenwerking tussen AOC's en ROC's is van groot belang bij o.a. innovatieontwikkeling en voor de levensvatbaarheid op langere termijn van een aantal AOC's.

Agrarisch HBO en WUR

Het Hoger Agrarisch Onderwijs heeft vooral versterking gezocht binnen de eigen sector. Bekend is de bestuurlijke fusie tussen het Van Hallinstituut, Hogeschool Larenstein en de WU. Ook werken het Van Hallinstituut en Hogeschool Larenstein samen met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Zoals hierboven aangegeven werd, is de CAH Dronten bestuurlijk gefuseerd met het Groenhorstcollege (deze vormen samen de Aeres-groep). De Hogeschool Delft (een groene onderwijsinstelling) is via een fusie met de Ichthus Hogeschool (niet-groene onderwijsinstelling) een onderdeel van hogeschool INHOLLAND geworden.

De HAS Den Bosch is als instelling zelfstandig gebleven. Wel wordt ook door hen samengewerkt met andere scholen, zoals bijvoorbeeld Avans en Fontys. De STOAS hogeschool tenslotte zoekt intensievere samenwerkingsvormen met de Aeres-groep en HAS Den Bosch.

3.2 Conferentie

Centraal in de workshop over samenwerking stond de vraag:

Welke samenwerkingsverbanden en allianties zijn nuttig en nodig om vanuit de groene kennisinstellingen optimaal op trends en ontwikkelingen in te kunnen spelen?

3.2.1 Regionale samenwerking

Opvallend was dat samenwerking in de praktijk vaak tot stand komt vanuit een noodsituatie. Partijen zijn niet zo snel geneigd elkaar op te zoeken wanneer daar geen directe (dringende) aanleiding toe is. De samenwerking die op de conferentie ter sprake kwam, kwam voort uit de situatie waarin een (groene) hogeschool met moeite een opleiding levensvatbaar kon houden. Door samenwerking met een andere OCW instelling kon de continuïteit van de opleiding worden gewaarborgd en is onderzocht op welke andere gebieden kon worden samengewerkt.

Met name de AOC's vinden de grenzen tussen AOC's en ROC's veelal te rigide geregeld en dit geeft problemen met het opleidingsaanbod, het verplaatsen van vestigingen en het openen van nevenvestigingen.
Enerzijds wordt verzocht om een soepeler beleid in te voeren opdat bij wet instellingenfusies tussen AOC's en ROC's niet meer verboden zijn.
Anderzijds bleek uit de discussie die men voerde dat het samenwerken van de groene en niet groene onderwijsinstellingen in de praktijk weinig belemmering ondervindt. Dit werpt dan de vraag op of het mogelijk maken van instellingenfusies in de praktijk wel een echte meerwaarde heeft. Er wordt namelijk uitgesproken dat er genoeg ruimte is om elkaar te vinden, maar dat alertheid geboden is om "dichtregelen" te voorkomen.

Tijdens de conferentie kwam naar voren dat de Schutte-problematiek mogelijk een rol speelt bij de veelal voorzichtige opstelling van de onderwijsinstellingen als het om samenwerking gaat. De Commissie Schutte is bij instellingen voor hoger onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs (WO, HBO en BVE) nagegaan of daar, met betrekking tot het verkrijgen of besteden van de overheidsbekostiging handelwijzen zijn toegepast, welke in strijd zijn met de wet.

De Groene Kenniscoöperatie beoogt verandering te brengen in de samenwerking tussen groene kennisinstellingen. Er is behoefte aan landelijke samenwerking en om gezamenlijk de ontwikkelingen op het gebied van onderwijsvernieuwing, etc. in de gaten te houden en elkaar te versterken.
De meeste deelnemers beaamden dat de Groene Kenniscoöperatie een geschikt instrument zou kunnen zijn om een deel van de problemen waar het groene onderwijs tegenaan loopt gezamenlijk te bekijken en zo te zoeken naar manieren om deze problemen aan te pakken. Ook zou de Groene Kenniscoöperatie een belangrijke rol kunnen spelen bij het prominenter op "de kaart" zetten van het groene onderwijs in de regio door middel van een offensieve strategie.
Nadrukkelijk is als voorwaarde gesteld dat het bedrijfsleven hierbij betrokken moet blijven worden.

3.2.2 Samenwerken met betrekking tot doorstroming

Door de deelnemers zijn de onderstaande (knel)punten gesignaleerd:

- Grote uitval bij de doorstroming van HAVO naar groen HBO.
- Kennistekort op groen MBO III en IV niveau voor de doorstroom naar groen HBO.
  Doorstroom naar HBO is noodzakelijk voor het toegerust en capabel kunnen starten van een bedrijf.

Geen erkenning -en daarmee benutting- van elkaars kwaliteiten op instellingsniveau.

- Kennistekort bij doorstromers van HAVO naar HO en VWO naar WO. Dit kan opgelost worden door bijvoorbeeld extra vakken, snuffelstages, assessmenttrainingen, complete doorstroomprogramma's.
- Het ontbreken van een theoretische leerweg in het VMBO groen leidt tot een verminderd aanbod van niveau 3 en 4 van het MBO. Dit leidt tot een beperktere doorstroming MBO-HBO.

3.2.3 Samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven

Over de grenzen van de eigen branche of het eigen domein heenkijken is nodig om innovatief te kunnen zijn. Dit geldt voor zowel onderwijsinstellingen als bedrijven. Belangrijk is dat partijen elkaars wensen goed kennen en elkaar opzoeken om dit helder te krijgen. Volgens de deelnemers aan de conferentie ligt hier nog een leertraject.
De grotere bedrijven hebben zich al georganiseerd en hebben bepaalde profielen voor ogen. Deels brengen deze bedrijven hun werknemers specialismen bij binnen het bedrijf. De kleinere bedrijven weten vaak het gesprek niet aan te gaan met het onderwijs. Hier is een rol weggelegd voor de brancheorganisaties.

Een betere afstemming tussen de verschillende niveaus van onderwijs komt de samenwerking tussen het bedrijfsleven en het onderwijs ten goede. Op dit moment heeft iedereen zijn contacten en opereren het HBO en MBO vaak afzonderlijk van elkaar richting het bedrijfsleven. De regierol ontbreekt tussen HBO en MBO bij het benaderen van het bedrijfsleven. Dit punt geldt overigens ook voor de afstemming tussen andere onderwijsniveaus (VMBO-MBO, HBO-WU).

Het bedrijfsleven vraagt meer afstemming op haar behoefte aan arbeidskrachten. Door de overgang in het onderwijs van "aanbodgestuurd" naar "vraaggestuurd", is een aanbod van toegesneden, aansluitende vervolgopleidingen van groot belang. Het is in het belang van de arbeidsmarkt en van de leerling om maatwerk te leveren wat opleiding betreft. Het leveren van toegevoegde waarde en diversiteit spelen hierbij een belangrijke rol. Leren "on the job" kan een rol spelen hierin en er zou moeten worden gekeken naar mogelijkheden van diplomering van werknemers die "leren en werken" (EVC: erkenning eerder verworven competenties).

3.3 Discussie

De Raad voor het Landelijk Gebied (RLG) constateert in haar advies van december 2004 dat het groene onderwijs haar eigen weg zoekt en dat zij bezig is met "een proces van aanpassing en samenwerking". De mening van de RLG dat de groene instellingen onvoldoende in staat zijn op de ontwikkelingen van de arbeidsmarkt in te spelen, lijkt daarbij tegenstrijdig te zijn aan de informatie die uit de werkconferentie en uit de interviews naar voren komt. Daaruit blijkt namelijk dat onderwijsinstellingen ondanks belemmeringen toch samenwerken, zowel binnen als buiten het groene onderwijsdomein. Wel wordt die samenwerking vaak laat gezocht. De natuurlijke neiging bestaat om eerst de eigen boontjes te doppen. Pas als de instelling er zelf niet uitkomt wordt samenwerking gezocht.
Samenwerking blijkt vaak tot meer efficiëntie,kwaliteit en flexibiliteit te leiden. De kennis en de faciliteiten van groene- en niet groene instellingen worden vaker ingezet en gecombineerd. Er blijkt veel winst te behalen op dit punt, met als resultaat beter opgeleide leerlingen met minder kosten voor de betrokken onderwijsinstellingen.

Er zijn verschillende beweegredenen aan te geven waarom samenwerking gewenst kan zijn. Deze beweegredenen staan in direct verband met het “type” partner(s) dat gezocht wordt, om samenwerking gestalte te geven.
Verschillende maatschappelijke ontwikkelingen zetten de vraag naar samenwerking op regionaal, nationaal en internationaal niveau in een nieuw licht. De aandacht voor de concurrentiepositie van Nederland als kenniseconomie is een belangrijke factor, maar ook de dynamische vraag op de arbeidsmarkt en globalisering (of internationalisering).

De Groene Kenniscoöperatie kan een belangrijke rol spelen in het vormgeven van samenwerking tussen groene kennisinstellingen maar ook ter ondersteuning van regionale samenwerkingsverbanden. Uit de conferentie bleek dat de Groene Kenniscoöperatie door het onderwijsveld gezien wordt als geschikt vehikel om samenwerking een nieuwe impuls te geven en het groene onderwijs op de kaart te zetten. Regionale samenwerking vindt vaak al plaats (daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de “regionale arrangementen” in het VMBO).

Het verdient wel aanbeveling om de regionale samenwerking tussen onderwijsinstellingen onderling en de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en de bedrijfssectoren nog verder te versterken en te concretiseren.

Het bedrijfsleven zou hierbij beter aan kunnen geven wat zij van het onderwijs verwacht. Brancheorganisaties kunnen hierbij, vooral voor kleine bedrijven, een belangrijke rol spelen. In het kader van praktijkleren is het bedrijfsleven een belangrijke partner voor het onderwijs.

4 Domeinvraagstuk

4.1 Voorverkenning

4.1.1 Het LNV beleidsdomein

Het domein van LNV en de vakdepartementale zwaartepunten zijn in de loop van de tijd verschoven. Vanaf 1945, met aan het hoofd Minister Mansholt, draagt het departement de naam “Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening”. Deze naam wordt opgevolgd door “Landbouw en Visserij” in 1959. In 1982 wordt het beleid aangaande natuurbeheer van het ministerie van CRM, overgeheveld naar het Ministerie van Landbouw en Visserij. Daarmee wordt dit domein nog niet toegevoegd aan de naam van het Ministerie. Pas in 1989 verandert de naam opnieuw en wordt Natuurbeheer toegevoegd (Landbouw, Natuurbeheer en Visserij). De huidige minister Veerman kiest voor een nieuwe invulling van de “V” en de naam wordt daarmee “Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit”. Het betekent overigens niet dat visserij hiermee buiten beeld is; dat blijft behartigd door een aparte directie binnen het Departement. De naamgeving van het Ministerie geeft ten dele de ontwikkeling aan van het domein waar zij zich mee bezig houdt. Het gaat niet alleen om productie, processing en consumptie van voedsel an sich, maar ook om waar deze plaatsvinden (denk aan platteland, natuur, milieu, maar ook aan recreatie en planologie) en wie daarbij betrokken zijn. Van behartiging van de belangen in de groene sector is de aandacht nu ook zichtbaar gevestigd op de verantwoordelijkheid van de overheid ten opzichte van burgers (bijvoorbeeld als het gaat om voedselkwaliteit).

4.1.2 Domein van het groene onderwijs

De discussie over de vraag wat het domein van het groene onderwijs omvat, is een terugkerend vraagstuk. Dit blijkt onder andere uit het feit dat er twee conferenties zijn gehouden in september en december 2001, met als thema “Toekomst Groen Onderwijs”. Het belang van het slaan van “bruggen” tussen groen en overig onderwijs werd benadrukt, alsmede de inhoud en kwaliteit van het groen onderwijs.

De ontwikkeling die de naamgeving van dit domein heeft doorgemaakt, geeft al aan dat het een dynamisch en flexibel domein betreft, waarbij de nadruk ligt op verbreding. Waar vroeger de term “landbouw onderwijs” werd gebruikt, daarna “agrarisch onderwijs”, is nu de meest gangbare benaming “groen onderwijs”. In de wet wordt het domein beschreven als “landbouw en natuurlijke omgeving”. De evolutie in benaming illustreert de verbreding van het domein van de primaire sector met steeds groter wordende randgebieden of perifere gebieden. Een korte terugblik schept meer duidelijkheid over de ontwikkeling die het groene onderwijs heeft doorgemaakt en de huidige situatie waarin het zich nu bevindt.

In 1992 werd de Stuurgroep Biesheuvel belast met de opdracht een onderzoek uit te voeren naar het meest wenselijke sturingsmodel voor het (beroeps)onderwijs vanuit de overheid en de betekenis hiervan voor het groene onderwijs, toen nog aangeduid als landbouwonderwijs. Er werd voornamelijk gekeken naar het beroepsonderwijs. Aanleiding van dit onderzoek was de vraag of er een doelmatigheidswinst kon worden behaald met het overhevelen van landbouwonderwijs naar het toenmalige Ministerie van O&W.
De stuurgroep concludeerde dat het landbouwonderwijs goed gefunctioneerd heeft de afgelopen jaren. Met name de inbedding van het landbouwonderwijs in het sectorbeleid en de relatie met onderzoek, voorlichting en bedrijfsleven werd als zeer goed beoordeeld.
De stuurgroep stelt voor de overheid een participatiemodel voor, dat wil zeggen dat de overheid in overleg met andere actoren ingrijpt in het marktmechanisme, in plaats van het onderwijsaanbod over te laten aan vraag en aanbod. Daarnaast ligt de eindverantwoordelijkheid voor het door de overheid gefinancierde onderwijs bij de overheid.
Voor de taakverdeling tussen het ministerie van LNV en O&W wordt het schering en inslagmodel geadviseerd. Daarbij vormt de schering de structuur van het onderwijs, en de inslag de vakinhoudelijke invulling. De stuurgroep achtte het niet gewenst om de verantwoordelijkheid voor het landbouwonderwijs weg te halen bij LNV, daar het altijd goed gefunctioneerd heeft onder dit ministerie. Dit geldt voor zowel de schering als de inslag. De toenmalige bewindslieden van het ministerie van OCW (Ritzen) en LNV (Bukman) hebben de aanbevelingen van de Commissie Biesheuvel onderschreven. In de kabinetsreactie op het advies van de Commissie van 18 februari 1994, wordt gesteld dat er geen aanleiding bestaat om de formele verantwoordelijkheidsverdeling tussen ministeries onderling te wijzigen. Wel wordt benadrukt dat met name op het vlak van het beroepsonderwijs de samenwerking versterkt moet worden.

Ontwikkelingen in de samenleving die invloed hadden op het landbouwonderwijs gaven in 1999 de aanleiding tot het instellen van de projectgroep “Visie op landbouwonderwijs” vanuit DWK. De taak was een verkenning op te stellen van factoren die van invloed zijn op het landbouwonderwijs en met het oog daarop de eisen die aan het landbouwonderwijs gesteld kunnen worden (in termen van institutionele structuur en aansturing van het landbouwonderwijs). Hierin wordt geconcludeerd dat het landbouwonderwijs zich moet richten op de “brede groene kennis” en dat het landbouwonderwijs een beleidsinstrument is voor het ministerie van LNV. Er wordt onderkend dat landbouwonderwijs kleinschalig is en dat samenwerking tussen instellingen en met andere instellingen onontbeerlijk is. Landbouwonderwijs moet opleiden tot brede inzetbaarheid. En er moet aandacht besteed worden aan interculturele aspecten en evenredige deelname van de allochtone bevolking. Daarvoor is maatwerk onontbeerlijk. Landbouwonderwijs moet een goed beeld hebben van de arbeidsmarkt en de behoeftes die daar leven, om kwantiteit en kwaliteit af te kunnen leveren. Actief vorm geven aan een “leven lang leren” is belangrijk en daarom moet het landbouwonderwijs voor iedereen toegankelijk en bereikbaar zijn. Verder moet het landbouwonderwijs internationaal georiënteerd zijn, zodat Nederlandse studenten in het buitenland kunnen functioneren en er een toestroom van buitenlandse studenten naar Nederland bevorderd wordt.
Wat betreft het systeem landbouwonderwijs, wordt geconcludeerd dat er behoefte is aan voldoende kritische massa om continuïteit in innovaties te garanderen.

Het groene onderwijsdomein wordt in een aantal wetten en regelingen afgebakend. In de verkenning is niet ingegaan op een analyse van de wet- en regelgeving als zodanig. Op dit moment kan het groene onderwijs domein pragmatisch vastgesteld worden als de door LNV bekostigde opleidingen. Deze

opleidingen kunnen zich zowel binnen groene onderwijsinstellingen bevinden, als binnen niet-groene onderwijsinstellingen.
Het mag duidelijk zijn dat het groene onderwijsdomein voor het grootste deel overlapt met het LNV beleidsdomein. Ook zijn er terreinen waar LNV zich als departement wel mee bezig houdt, maar waar opleidingen niet binnen de LNV bekostiging vallen, zoals het visserij-onderwijs, en een aantal voedingsopleidingen. Tenslotte zijn er groene opleidingen die zich bewegen op grensgebieden van het LNV-beleidsdomein, bijvoorbeeld: competenties vanuit de oorspronkelijke sectoren 'gezondheidszorg', 'techniek' en 'recreatie'. Onderwijsinstellingen spelen met deze verbreding in opleidingen in op de vraag van de arbeidsmarkt en hun relevante omgeving.

Het is door de al eerder aangehaalde toegenomen dynamiek in de samenleving en tevens door de verbreding van het groene onderwijsdomein, dat er vragen ontstaan over wat wel en wat niet toegerekend kan worden aan het groene domein. Dit geldt ook voor andere domeinen. De onderwijsinstellingen zien zich geroepen in te spelen op een onderwijsvraag en willen dientengevolge een breed aanbod aan opleidingen bieden die ook op de snijvlakken met de niet-groene opleidingen liggen. Concurrentie tussen groene instellingen en niet-groene instellingen is ongewenst als dit de macrodoelmatigheid niet ten goede komt. Maar vanuit het oogpunt van kwaliteitsbevordering is concurrentie tussen opleidingen daarentegen toe te juichen. Veel instellingen vinden in de praktijk oplossingen om te verbreden. Een voorbeeld hiervan is Helicon Opleidingen, die allianties heeft gezocht met ROC Helmond om opleidingen voor de zorglandbouw aan te bieden. Niet alléén de arbeidsmarkt speelt een rol. Ook andere relevante maatschappelijke groeperingen worden in deze ontwikkelingen betrokken en niet in de laatste plaats willen scholen ook aantrekkelijk blijven voor leerlingen.

Het is van groot belang dat de nationaal en regionaal aanwezige kennisinfrastructuur zo goed mogelijk wordt benut en dat leerlingen en studenten kunnen doorstromen naar hogere onderwijsniveaus en/of andere vakgebieden. Voor zowel de doorstroming binnen het groene onderwijs als tussen het groene- en niet groene onderwijs geldt dat verbeteringen mogelijk zijn. In dit kader willen bijvoorbeeld de AOC's VMBO leerlingen een zo volledig mogelijk pakket aanbieden. Daarom wil men zowel over de Gemengde Leerweg (GL) als over de Theoretische Leerweg (TL) kunnen beschikken.

4.1.3 Het opleidingsdomein van de AOC's: identiteit en permeabiliteit; schotten en ontschotting

Visie AOC-raad
Over dit onderwerp heeft de AOC-raad een heldere notitie opgesteld waarvan de inhoud hier is overgenomen. Het standpunt van de AOC-raad is in een brief van die Raad en de BVE-raad aan de VKC's voor OCW en LNV van 9 februari 2005 op hoofdlijnen bevestigd.

"Het middelbaar beroepsonderwijs in Nederland staat aan de vooravond van een ingrijpende vernieuwing. Vanaf 1 augustus 2006 wordt een nieuwe, op brede competenties gebaseerde kwalificatiestructuur ingevoerd. In dit kader worden momenteel alle middelbare beroepsopleidingen opnieuw beschreven en geordend.
De vraag is, welke opleidingen in de nieuwe structuur tot het opleidingsdomein van de AOC's gaan behoren.

In artikel 1.3.3 van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) is vastgelegd, dat het opleidingsaanbod van de AOC´s zich beperkt tot "beroepsonderwijs op het

gebied van de landbouw en de natuurlijke omgeving ". De opleidingen die hieronder vallen worden door de minister van LNV vastgesteld.
Voorheen vormde het LNV-domein een tamelijk zelfstandig en afgebakend gebied. In de nieuwe systematiek wordt het totale middelbaar beroepsonderwijs, inclusief het groene beroepsonderwijs, meer als één geheel gezien. Dit past ook beter bij de hedendaagse arbeidsmarkt, waar de "traditionele" sectoren steeds minder herkenbaar zijn. De samenleving heeft baat bij onderwijsinstellingen, die snel en flexibel kunnen inspelen op nieuwe opleidingsvragen, zonder dat zij daarbij worden gehinderd door starre sectorgrenzen. Ook in de groene wereld vinden veelbelovende economische activiteiten plaats op het ontmoetingspunt van sectoren en disciplines. Denk bijvoorbeeld aan landbouw en recreatie, landbouw en zorg, levensmiddelentechnologie en procestechniek, bloemsierkunst en interieurontwerp, et cetera.

Tegen deze achtergrond heeft de AOC Raad zich indringend gebogen over de vraag, of bovengenoemde wettelijke bepaling moet verdwijnen. Als het opleidingsaanbod van de AOC's niet langer beperkt is tot de "groene" opleidingen, kunnen zij beter inspelen op de opleidingsvraag in hun regio. Daar komt bij, dat het opleidingsaanbod van de ROC's geen enkele wettelijke beperking kent. ROC's kunnen als zij dat willen wèl groene- opleidingen aanbieden. Alleen voor de AOC's staat er een "schot in de WEB" en zij worden daardoor eenzijdig beperkt in hun marktkansen.
Daar staat tegenover, dat genoemde wettelijke bepaling feitelijk het bestaan en de groene identiteit van AOC's definieert en in het verlengde daarvan de politieke verantwoordelijkheid van de Minister van LNV voor de inhoud en de organisatie van de "groene" beroepsopleidingen regelt. Een voorstel tot wetswijziging zou zonder twijfel een politieke discussie hierover teweeg brengen en de AOC Raad acht zo'n discussie thans niet opportuun. De Raad geeft er daarom de voorkeur aan de bestaande wettelijke definitie van de AOC's te handhaven, mits op een andere wijze voldoende flexibiliteit in het opleidingsaanbod van de AOC's wordt aangebracht.

De AOC Raad stelt het volgende voor:

- De minister van LNV stelt de kwalificatieprofielen vast van de door hem erkende en bekostigde groene opleidingen op aanreiken van Aequor. Zo'n kwalificatie noemen we "de kern" van de opleiding en deze is bepalend voor de diplomatitel die aan de opleiding verbonden is.
- Uitgangspunt is, dat een AOC tenminste 50% van de opleidingstijd van een leerling moet besteden aan onderwijs dat gericht is op het behalen van deze kern.
- Dertig procent van de opleidingstijd kan worden besteed aan (onderdelen van) andere kwalificaties uit de volledige kwalificatiestructuur mbo, groen en niet-groen. Dit gedeelte noemen we "de uitstroomdifferentiatie". De uitstroomdifferentiaties hoeven niet landelijk te worden vastgesteld, het is aan het AOC om een keuze te maken op basis van de behoeften van de leerling en van het regionale bedrijfsleven.
- Twintig procent van de opleidingstijd mag geheel vrij door de school worden ingevuld ("de vrije ruimte"). Dit is nu ook al het geval.

Deze systematiek biedt voldoende ruimte voor de AOC's om hun opleidingsaanbod op de gevarieerde vraag van bedrijven en leerlingen af te stemmen en past binnen de huidige wettelijke bepalingen."

Andere aanverwante adviezen
De AOC Raad is mede op basis van twee studies (van Olaf McDaniel en Jos Geerligs) tot het standpunt gekomen dat het wenselijk is het zogenaamde "schot in de WEB" te behouden.

McDaniel (2004) geeft in zijn advies met betrekking tot het schot in de WEB aan dat de kwaliteit van de nieuwe kwalificatiestructuur en het innovatief vermogen van instellingen vaak onterecht worden gerelateerd aan het hebben van "wel of geen schot" in de WEB. Volgens hem kan ook de major-minor methodiek worden ingevoerd, als andere Kenniscentra dat niet doen. Het schot speelt ook daar geen rol in. Praktisch gezien lijkt de beslissing over behouden of slechten van het schot dan voornamelijk over de bekostiging te gaan.

Geerligs en Nieuwenhuis (2004) komen tot twee wenselijke opties. In de eerste optie die zij presenteren zou het mogelijk moeten zijn voor een AOC een mix van CREBO nummers aan te bieden, waardoor er meer flexibel wordt ingespeeld op de vraag op de arbeidsmarkt en meegegaan wordt in het dynamische beleidsveld van LNV. Er zou geëxperimenteerd moeten worden door scholen. De andere optie die door Geerligs en Nieuwenhuis gesteund wordt is de fusiemogelijkheid tussen AOC en ROC. Wat betreft de bekostiging werpen zij de vraag op of het niet mogelijk is dat de minister van LNV de AOC's bekostigt, ook als zij een ruimer pallet aan opleidingen aanbieden. Het wettelijk mogelijk maken van een instellingenfusie wil overigens nog niet zeggen dat ROC's en AOC's zullen kiezen voor deze uiterste vorm van samenwerking, waar alternatieve, minder vergaande samenwerkingsvormen wel (ook wettelijk) mogelijk zijn.

Tenslotte is er het recent uitgekomen advies van de Raad voor het Landelijk Gebied (december 2004). Dit advies richt zich met name op het AOC onderwijs. De Raad adviseert LNV en OCW om de onderwijsinstellingen in staat te stellen alle benodigde opleidingen te verzorgen. Daarbij stelt de Raad voor, het financiële en wettelijke onderscheid tussen de groene en overige onderwijsinstellingen te laten vervallen, zodat er vrij geconcurreerd kan worden en samenwerkingsverbanden kunnen worden aangegaan waar men dat wenst. Volgens de Raad zijn groene onderwijsinstellingen onvoldoende in staat in te spelen op ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De AOC-raad en BVE-raad hebben hierop gereageerd in een brief aan de Tweede Kamer (d.d. 9 februari 2005), door te stellen dat overname van het RLG advies op dit moment niet wenselijk is en zou leiden tot een verstoring van het evenwicht in de regio's tussen het opleidingsaanbod van ROC's/vakinstellingen en de AOC's.

4.1.4 Discussie over domeinindeling
De discussie over domeinen speelt bij de verschillende onderwijstypen; met name in het MBO en in het hoger onderwijs. Ook beperkt de discussie zich niet tot het groene domein. Het is een daarmee onderwijsbrede discussie. De nieuwe competentiegerichte kwalificatiestructuur voor het BVE-veld heeft geleid tot de vraag hoe te komen tot een ordening van de nieuwe kwalificatieprofielen. In het kader daarvan zijn verschillende voorstellen tot een domeinindeling gedaan. Hieronder worden eerst 3 voorstellen die betrekking hebben op het MBO besproken. In de laatste paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de domeindiscussie zoals die gevoerd wordt op het niveau van het hoger onderwijs.

Deze paragraaf laat zien dat er geen sprake is van één domeindiscussie (oftewel: dé domeindiscussie bestaat niet), maar dat er meerdere discussies voor de verschillende onderwijsgeledingen plaatsvinden.
De voorstellen die gepresenteerd en/of in ontwikkeling zijn, laten blijken dat er veel diversiteit in opvatting over het indelen in domeinen bestaat en dat ook de

term “domein” niet eenduidig gebruikt wordt. Het is ook zo dat de voor de verschillende onderwijsgeledingen geldende onderwijswetten bijvoorbeeld geen definitie van het begrip “domein” bevatten.
Onderstaande voorstellen en ontwikkelingen in de domeindiscussies in de verschillende geledingen van het onderwijs, geven te meer aan dat het moeilijk is domeinen te benoemen. In de ene situatie wordt domein bijvoorbeeld vertaald naar “competentievelden”, terwijl in andere situaties de term “sectoren” wordt gebruikt. Ook wel wordt een domein gezien als “open onderwijsruimte”.
Een discussie over een domein voor de kolom van het groene onderwijs is dan ook moeilijk te voeren. In het verlengde van de hiervoor aangegeven verschillende benaderingen tussen de verschillende onderwijsgeledingen spreekt het voor zich dat een duiding van het “groene domein” voor het VMBO-groen tot en met het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek niet eenvoudig ligt en daarbij niet los gezien kan worden van de hierna beschreven discussies. Het ministerie van LNV ziet zich tegen die achtergrond gesteld voor de opgave het denken over wat het groene domein voor de gehele onderwijskolom behelst te bevorderen, wat niet los kan worden gezien van de ontwikkelingen binnen de overige onderwijsgeledingen. Het is een geruststellende gedachte dat LNV en het groene onderwijsveld hier niet alleen in staan: OCW en het niet-groene onderwijsveld staan voor dezelfde opgave voor de overige domeinen.

Clustervorming en competentievelden (domeinen), voorstel door Aequor
Aequor heeft een voorstel gedaan voor een indeling in zeven domeinen waarin de kwalificatieprofielen het best kunnen worden weggezet. Men stelt een indeling voor in zeven verticale bedrijfskolommen. In deze kolommen werken in ruimtelijke concentraties bedrijven (mogelijk) samen. Er zijn bedrijven die in de bedrijfskolommen opereren (verticaal), maar er zijn ook ondernemingen die “horizontaal” werken en in meerdere of alle bedrijfskolommen voorkomen. Het is dan zaak om de kwalificatieprofielen te situeren in een cilindermodel, waarin de kolommen de keten gerelateerde kwalificatieprofielen bevatten (voedsel, veiligheid gezondheid etc.) en de rijen de kwalificatieprofielen die een functie hebben in meerdere kolommen.(ict, economie, administratie,etc.). Onder in de kolommen staan de opleidingen die meer op de primaire productie gericht zijn, terwijl bovenin de toepassingsgerichte beroepen (afzet, retail, verwerking) te vinden zijn. De zeven onderscheiden bedrijfskolommen zijn:

1. de leefomgeving, wonen en huisvesting
2. mode, kleding en uiterlijk
3. veiligheid
4. mobiliteit
5. voedsel
6. gezondheid
7. cultuur recreatie sport

Deze indeling die volgens het voorstel van Aequor voor het gehele beroepsonderwijs geldt, vraagt om een geheel andere samenwerking tussen de kenniscentra.
Het groene onderwijs “kijkt” hiermee over haar domeinafbakening heen.

Praktijkleren
Er lijkt momenteel een grotere scheiding ervaren te worden tussen het bedrijfsleven en de onderwijswereld dan in het verleden het geval was. Aequor wil de relatie via een ketenomkeringsproces weer versterken waarbij de vraag naar goed opgeleide medewerkers centraal staat. Het praktijkleren vult het meer theoretisch gerichte schoolonderwijs aan en is van wezenlijk belang om voor het bedrijfsleven goed inzetbare gediplomeerden af te leveren. De leerlingen leren specifieke vaardigheden en leren het bedrijfsleven kennen. Het is de trend om

hierbij steeds meer het regionale bedrijfsleven in te schakelen. Zowel bij de vaststelling van de opleiding, als bij de uitvoering ervan, zal het (regionale) bedrijfsleven meer betrokken gaan worden.

Advies aan het bestuur van de BVE raad, door het Procesmanagement Herontwerp MBO

Er wordt geconcludeerd dat de huidige kwalificatiestructuur niet voldoende flexibel is richting arbeidsmarkt en behoeften van leerlingen. Er zijn te weinig mogelijkheden om recht te doen aan keuzeprocessen en leerloopbanen van leerlingen. Ook brengt de huidige kwalificatiestructuur hoge administratieve lasten met zich mee. Voorgesteld wordt een indeling in domeinen te maken, waarbij er maatwerk kan worden gerealiseerd. Ook biedt het een perspectief op een verdere inhoudelijke ontwikkeling die resulteert in een major/minor structuur. De major is daarin de kern van de beroepskwalificatie (50%), de minor in beginsel 30% kan bestaan uit verdieping in het vakgebied, verbreding in het vakgebied of een specifieke invulling samen met het regionale bedrijfsleven.
Het grote voordeel van relatief brede domeinen is dat aan leerlingen meer maatwerk geleverd kan worden en dat het flexibel is, omdat leerlingen zich later in het traject kunnen specialiseren. Daarnaast kan meer flexibiliteit aan de arbeidsmarkt geboden worden en houdt het een administratieve lastenverlichting in. De maatschappelijke herkenbaarheid van het MBO wordt vergroot doordat de domeinindeling tot meer transparantie en eenduidigheid leidt. Een ander belangrijk punt is dat de afstemming richting het VMBO en HBO verbetert.
Het Procesmanagement herontwerp MBO is tot definiëring van acht domeinen gekomen. De criteria die hierbij een rol gespeeld hebben zijn:
Er moet een beperkt aantal domeinen komen, teveel leidt tot verstarring (niet flexibel).
Het moeten herkenbare domeinen zijn, voor zowel VMBO, HBO, arbeidsmarkt, samenleving en leerlingen.
Het moet een duurzaam systeem van domeinen worden, dus het moet ingespeeld zijn op de ontwikkelingen die erbuiten plaatsvinden.
Zo wordt tot de volgende domeinindeling gekomen:

1. Zakelijke dienstverlening
2. Handel en commercie
3. Zorg en maatschappelijke dienstverlening
4. Techniek en Technologie
5. Gastvrijheidsindustrie en evenementen
6. Voedsel en leefomgeving
7. Communicatie, informatie en media
8. Scheepvaart, luchtvaart en transport

Interessant is dat in dit voorstel domein 6. het groene domein beschrijft. Zoals het groene domein op dit moment in de wet is beschreven als “landbouw en natuurlijke omgeving” lopen deze domeinbeschrijving en bovengenoemd domein 6 niet één-op-één. Dit zelfde geldt voor een vergelijking met het LNV beleidsdomein. De vraag dringt zich op wat voor consequenties dit heeft.

Advies aan Bestuur Colo, door de Commissie Arbeidsmarkt en Onderwijsbeleid

Een ander voorstel voor een indeling in domeinen voor het MBO is afkomstig van de Commissie Arbeidsmarkt en Onderwijsbeleid. Er wordt geconstateerd dat er op diverse plaatsen een domeindiscussie plaats vindt. De diversiteit in indelingen leidt tot onduidelijkheid, waardoor de commissie zich genoodzaakt ziet de functie van domeinen toe te lichten. Er wordt daarnaast ook een voorstel tot een domeinindeling gedaan. De belangrijkste functie van een domeinindeling is volgens de commissie de herkenbaarheid voor “de startende deelnemer” (oftewel:

de instromende leerling): domeinen spelen in dat geval een rol in het keuzeproces dat de leerling doormaakt. Transparantie op landelijk niveau staat daarbij voorop. De commissie heeft zich in haar advies gebaseerd op een aantal bronnen die er al lagen (waaronder twee versies van een domeinindeling van de BVE-raad, zestien domein/sector indelingen van ROC's, sector indeling VMBO, HBO).
Op basis daarvan wordt het voorstel gedaan tot een indeling in dertien domeinen:

1. Gezondheidszorg
2. Veiligheid
3. Techniek
4. Bouw
5. Bedrijfsvoering
6. Zakelijke dienstverlening
7. ICT
8. Handel
9. Mobiliteitssector
10. Uiterlijke verzorging
11. Recreatie en toerisme
12. Communicatie en media
13. Voedsel en leefomgeving

Discussie domeinindeling hoger onderwijs
Ook in het hoger onderwijs lopen initiatieven voor een invoering van een domeinindeling in het kader van de nieuwe Wet voor het hoger onderwijs en onderzoek (WHOO). Een indeling in domeinen zou voordelen opleveren in de zin van onderwijskundige flexibiliteit en vernieuwing, transparantie voor studenten en afnemend beroepenveld (benaming van graden gekoppeld aan domeinen) en administratieve lastenverlichting. Betere aansluiting op de arbeidsmarkt speelt een grotere rol in het HBO dan in het WO.
Op de conferentie "Nieuwe Wet Hoger Onderwijs en Onderzoek" die is gehouden op 13 april 2005, is geconcludeerd dat het niet noodzakelijk geacht wordt en niet haalbaar is om de domeinindeling voor het HBO gelijk te laten lopen met die voor het WO. Er zijn daarom twee expertgroepen ingesteld om voor beide onderwijsniveaus een domeinindeling voor te stellen. De domeinindelingen krijgen twee dimensies, nl. een domein wordt bepaald door de inhoud aan de ene kant en de graden (bachelor, master, PhD) die het omvat. Om recht te doen aan de inhoudelijke eisen van de voor de opleidingen relevante omgeving, is op de conferentie vastgesteld dat het uitgangspunt voor de domeinindeling is "breed waar het kan, smal waar het moet", waarmee bedoeld wordt dat domeinen waar mogelijk breder gedefinieerd moeten worden dan huidige opleidingen. Een ander uitgangspunt is het uitdrukken van domeinen in termen van het huidige opleidingenaanbod. De op te leveren domeinindeling is een eerste verkenning aan de hand waarvan de kansrijkheid van de domeinbenadering voor de nieuwe WHOO beoordeeld kan worden. In het vervolgtraject kan de domeinindeling zonodig nader worden vervolmaakt. De voorlopige bevindingen van de HBO en WO- expertgroepen worden in augustus 2005 verwacht.

Advies van de Stuurgroep Onderwijsbeleid aan de voorzitter van de VSNU
Wat universitair niveau betreft, is er in het kader van de ontwikkelingen van een transparante structuur van brede WO-Bachelor-opleidingen een advies uitgegaan van de Stuurgroep Onderwijsbeleid richting de Vereniging van Universiteiten (VSNU) betrekking hebbende op "een meer inzichtelijke nomenclatuur en presentatie van de universitaire bacheloropleidingen in het landelijke opleidingsregister (CROHO)". In dit voorstel wordt de term "domein" niet gebruikt, maar de indeling lijkt veel overeenkomst te tonen met een indeling in domeinen en niet in de laatste plaats wat de functie van de indeling betreft. Transparantie voor aankomende studenten en de arbeidsmarkt wordt genoemd als pluspunt van

deze nieuwe indeling. Daarnaast brengt de indeling voordelen met zich mee zoals een verbreding van mogelijkheden voor universiteiten zonder een nieuwe opleiding te hoeven aanvragen en een beperking van administratieve lasten in de vorm van vermindering van visitaties. De genoemde voordelen komen overeen met de voordelen die in het MBO en hoger onderwijs voor een nieuwe domeinindeling worden genoemd.
Er wordt in het advies van Stuurgroep Onderwijsbeleid een onderscheid gemaakt tussen breed opgezette opleidingen, sector-overschrijdende opleidingen en opleidingen binnen de grenzen van sectoren. Het voorstel dat hieruit volgt (gebaseerd op het voorstel van de Commissie Reductie Aanbod Bacheloropleidingen, oftewel CRAB van de VSNU) is te vinden in bijlage 10 waarin een onderscheid wordt gemaakt in acht sectorale opleidingen:

1. economie
2. gedrag en maatschappij
3. gezondheidszorg
4. natuur
5. recht
6. taal en cultuur
7. techniek
8. life sciences & natural resources

De expertgroepen die ingesteld zijn om te kijken naar nieuwe domeinen in het Hoger Onderwijs hebben gekeken naar de voorstellen die vanuit de VSNU en HBO-raad (“Graden en titels voor hbo-opleidingen in het bachelor-master stelsel”, 2001) gedaan zijn. Er bestaat nog steeds discussie over deze voorgestelde indelingen en de functie die de VSNU en HBO-raad eraan toekennen komt niet overeen met de functies zoals die in de wetgevingsnotitie zijn toegekend.
Door de grote verschillen in uitgangspunten om domeinen te definiëren voor het HBO en WO (o.a. functies, aantal, aggregatieniveau) is het volgens de expertgroepen niet zinvol zelf ook met een nieuwe domeinindeling te komen, daar het draagvlak hiervoor minimaal zal zijn.

4.2 Conferentie

In de workshop Domeinindeling richtte men zich op de volgende vragen:

- Wat is de functie van de indeling van de kenniswereld in domeinen?
- Wat is -rekening houdend met voors en tegens- de meest aanvaardbare indeling?
- Wat brengt een verandering van indeling in domeinen met zich mee aan voor- en nadelen?

Breed gedragen constateerden de deelnemers dat een indeling in domeinen, waarbij het groene domein als een afzonderlijk domein onderscheiden wordt, verschillende doelen dient zoals:

- De accreditatie voor opleidingen
- De bekostiging
- De herkenbaarheid van diploma’s (ook internationaal)
- De herkenbaarheid voor toekomstige leerlingen/ studenten
- Maatschappelijke herkenbaarheid
- Een pedagogisch instrument

Het is in feite ondoenlijk om één goede domeinbeschrijving te maken die voor alle doelen geschikt is, laat staan dat dit los van een algemene benadering mogelijk zou zijn voor alleen het groene domein. Het is ook de vraag of een domeinindeling voor marketingachtige doelen zoals herkenbaarheid naar leerlingen/studenten en afnemers van gediplomeerden wel zinvol is. Het zijn de ministeries van OCW en LNV die de instellingen omwille van overwegend administratieve redenen (de bekostigingen de accreditatie) om een domeinindeling vragen. Het onderwijsveld beschouwt de domeinindeling derhalve vooral als een Haags probleem. De ambtelijke discussies over de domeinindeling worden als echter als remmend ervaren door het onderwijsveld. Bij de onderwijsinstellingen leeft de discussie in feite alleen als er problemen met betrekking tot financiering en accreditatie ondervonden worden.

Voor het groene MBO speelt de discussie over de domeinindeling momenteel nog het meeste omdat ROC's wel groen onderwijs mogen geven (met de kanttekening overigens dat zij hiervoor wel toestemming dienen te vragen), maar AOC's geen OCW onderwijs (schot in de WEB). Toch hecht het AOC-veld aan handhaving van het schot in de WEB, omdat alleen daar AOC's gedefinieerd zijn – met de kanttekening dat het wenselijk is een permeabel schot na te streven.
Het AOC veld zou graag voldoende ruimte krijgen om opleidingen die op het snijvlak van het groene domein met andere domeinen liggen aan te kunnen bieden. De AOC-raad heeft dit standpunt per brief van 9 februari 2005 gemeld aan de vaste kamercommissie van OCW en LNV.

De AOC's en verschillende ambtenaren van zowel OCW als LNV zijn het er over eens dat het groene VMBO dezelfde kansen moeten krijgen als het overige VMBO. Het verbreden van het groene onderwijs mag uiteraard niet ten koste gaan van de kerntaken van dat onderwijs.
Het uitbreiden van de mogelijkheden voor AOC's om de gemengde leerweg (GL) en de theoretische leerweg (TL) aan te bieden zouden oplossingen kunnen zijn. Er kunnen nieuwe licenties worden aangevraagd. Maar dan moet er, net als bij andere scholen, een goede samenwerking zijn met scholen in de regio. Dit is nog niet altijd het geval, zoals bleek uit de inleiding van Jan Pieter Jansen van AOC Limburg op de conferentie (zie bijlage 7). Zonodig moeten afspraken gemaakt worden over het tegengaan van het ontstaan van een kloof tussen ROC's en AOC's. Dan is er geen sprake van verstoorde concurrentieverhoudingen, maar juist van meer samenwerking tussen scholen. Als één of meer scholen niet samen wil werken, kunnen zij de veranderingen niet blokkeren, tenzij aangetoond kan worden dat daardoor een leerlingenverlies van meer dan 10% wordt geleden wat tot financiële problemen leidt.

In de workshop kwam naar voren dat een domeinindeling strijdig kan zijn met de belangen van de leerling (dit geldt niet alleen voor het groen domein maar ook voor de overige OCW-domeinen). Dit is het geval wanneer de domeinindeling beperkend werkt bij de opleidingskeuze van leerlingen. Dit kan alleen voorkomen worden door groene onderwijsinstellingen in staat te stellen onderwijs over de domeingrenzen heen aan te bieden.
Daarentegen werd ook opgemerkt dat vanuit pedagogisch perspectief een domeinindeling gewenst is, vooral voor het MBO om een brede instroom mogelijk te maken omdat de meeste leerlingen nog geen helder beroepsbeeld voor ogen hebben.
In dit perspectief kan ook de ontwikkeling naar een individueel (per leerling) gebonden financiering gezien worden.

4.3 Discussie

In het algemeen kan gesteld worden dat er een domeindiscussie gaande is, die niet exclusief voorbehouden is aan het groene domein. De discussie over domeinen (en opleidingen daarbinnen) speelt zowel binnen en buiten het groene domein als in het voorbereidend, middelbaar en hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Er wordt gezocht naar manieren om het onderwijsaanbod in te delen in domeinen. Redenen die daarvoor aangedragen worden zijn onder andere het creëren van transparantie en het verminderen van administratieve lasten.Doordat de domeindiscussie op verschillende onderwijsniveaus plaatsvindt lijkt deze ondoorzichtig te worden. In dit hoofdstuk worden verschillende voorstellen voor een domeinindeling voor het BVE veld (door het Procesmanagement Herontwerp MBO, Aequor en de Commissie Arbeidsmarkt en Onderwijsbeleid) en de ontwikkelingen in de domeindiscussie voor het hoger onderwijs beschreven. Verder speelt bij dit onderwerp de vraag van identificatie van domeinen naast het vraagstuk van een gewenste zekere permeabiliteit. De vraag komt op wat het definiëren van domeinen op het ene onderwijsniveau voor het andere onderwijsniveau betekent. Als op MBO-niveau gewerkt gaat worden met een indeling van acht domeinen, hoe verhoudt zich dat met de discussies die gevoerd worden in het hoger onderwijs? Domeinen zullen niet één-op-één op elkaar aansluiten. Het is de vraag wat dit gaat betekenen wat betreft doorlopende leerlijnen en voor administratieve lasten. De domeinverkenning hoger onderwijs moet rekening houden met de ontwikkelingen in het VMBO en MBO.

Wat betreft de transparantie naar de leerling toe, zou gesteld kunnen worden dat deze verbetert voor een direct instromende leerling. Maar voor een doorstromende leerling zou deze kunnen verslechteren.
Als domeinen worden gedefinieerd, kennen deze rand- of perifere gebieden. Doordat de arbeidsmarkt dynamisch is, zal het onderwijsaanbod daarop moeten inspelen. De grenzen van een domein kunnen dus niet rigide zijn. Er moet sprake zijn van een zekere permeabiliteit.

Te overwegen is alleen de “harde kernen” te beschrijven en de snijvlakgebieden in overleg in te vullen met verschillende betrokken onderwijsinstellingen (bijv. via major-minor aanpak). Het groene MBO wenst dat er via “openingen in het schot van de WEB” meer ruimte gecreëerd wordt voor opleidingen die zich op de snijvlakken van groene en andere onderwijsdomeinen bevinden (major-minor). Belangrijk is in ieder geval dat Haagse regelgeving in verband met accreditatie en financiering niet belemmerend werkt voor het onderwijs. Het is aan OCW en LNV hiervoor een oplossing te vinden.

Het schot in de WEB waar AOC’s mee te maken hebben wordt in een aantal interviews als zodanig genoemd als knelpunt, anderen hebben het over “belemmerende regelgeving”. Als de in paragraaf 4.1.3 besproken adviezen van McDaniel en Geerligs en Nieuwenhuis hiernaast gelegd worden, lijkt het erop dat “het schot” in de praktijk minder hinderlijk is dan verwacht zou worden. De nadruk ligt er dan wel op dat het dan gaat om het schot als knelpunt in de praktijk, het daarbij komende bekostigingsvraagstuk is van een andere orde. Daar de verkenning zich richt op het zoeken naar oplossingen voor eventuele problemen in het veld, wordt hier niet verder op ingegaan.

Het groene en niet groene onderwijsveld willen op de kortere termijn een domeinindeling handhaven waarbij een groen onderwijsdomein onderscheiden blijft. Het groene onderwijs wil bij voorkeur bij LNV blijven. Het is wenselijk dat bij de domeinindeling de doelstelling (naamgeving, werkingsgebied,

bekostigingsgebied) van die indeling duidelijk is en dat ook de domeinbeschrijving op die doelstelling gericht wordt.

5 Conclusies en aanbevelingen

In deze verkenning zijn - onderverdeeld in de thema's trends en ontwikkelingen, samenwerking en domeinindeling - zaken gesignaleerd waarmee beleidsmatig rekening gehouden moet worden bij de verdere harmonisering van het groene onderwijs.

A. Trends en ontwikkelingen:
De snel veranderende, globaliserende en individualiserende maatschappij vraagt enerzijds om op maat gesneden opleidingen maar anderzijds vooral brede opleidingen, ook op het snijvlak van het groene domein en omliggende domeinen. Het (groene maar ook overige OCW) onderwijsveld moet hier vraaggestuurd op in kunnen spelen. Belangrijk is dat het overheidsbeleid geen onnodige drempels opwerpt voor vraaggestuurd onderwijs.

Door snelle veroudering van kennis is het nodig dat mensen voortdurend kunnen blijven leren. Door het beleid wordt hier momenteel al op ingespeeld. Ook hierbij zal sprake zijn van domeinoverschrijdend leren.

B. Samenwerking:
Op het gebied van (regionale) samenwerking tussen onderwijsinstellingen gebeurt al veel. Scholen zoeken elkaar op binnen of tussen geledingen en/of in de regio. De regionale samenwerking zou nog verder versterkt en geconcretiseerd kunnen worden. Dit geldt voor alle onderwijsniveaus: VMBO, MBO, HBO en WO. Belangrijk is dat iedere school eigen keuzes kan maken in de gewenste vorm van samenwerking en zich niet in haar voortbestaan bedreigd ziet.

Het onderwijsveld geeft aan dat er wettelijke beperkingen zijn als het gaat om instellingsfusies tussen ROC's en AOC's, maar in de praktijk vindt samenwerking vaak al plaats en blijken er niet zoveel belemmeringen te zijn. Het zou niet verstandig zijn de "ruimte" voor samenwerking die in de praktijk door onderwijsinstellingen benut wordt, te beperken door nieuwe regelgeving. Grenzen tussen ROC's en AOC's wat opleidingen betreft worden als enigszins rigide ervaren door het AOC-veld.
Permeabele grenzen in het MBO zouden kunnen leiden tot een breder opleidingsaanbod dat **doorstroming** naar andere opleidingen zou kunnen bevorderen.

Op het moment lijkt het erop dat de samenwerking toch vaak een ad hoc karakter heeft, waarbij noodsituaties een "trigger" vormen. Scholen zouden zich al eerder kunnen oriënteren op mogelijke samenwerkingsvormen om eventuele voordelen voor zowel school als student te kunnen benutten.

Met de Groene Kenniscoöperatie is het de bedoeling de samenwerking tussen de groene kennisinstellingen een meer duurzaam en minder vrijblijvend karakter te geven. Ook kan dit samenwerkingsverband haar dienst bewijzen in het verbeteren van de relatie tussen het onderwijsveld en het bedrijfsleven. Deze relatie wordt door het onderwijsveld ervaren als versnipperd, waarbij geledingen afzonderlijk

bruggen slaan naar het bedrijfsleven. De Groene Kenniscoöperatie zou dienst kunnen doen als regisseur van de contacten met het bedrijfsleven en als aanspreekpunt voor het bedrijfsleven.

C. Domeinindeling:
Het domeinvraagstuk “leeft” niet in het onderwijsveld, het is een non-issue. Het wordt daar vooral gezien wordt als een Haags probleem. Er zijn wel veel initiatieven gaande op verschillende bestuurlijke niveaus van onderwijsgeledingen met betrekking tot het definiëren van domeinen. Deze initiatieven vinden niet alleen plaats binnen het groene onderwijs, maar ook binnen het overig onderwijs. Een functionele definiëring voor de verschillende aspecten van het begrip “domein” is gewenst (bijvoorbeeld in het kader van accreditatie, bekostiging, PR en taakafbakening tussen LNV en OCW).
Het creëren van transparantie, herkenbaarheid voor de student/leerling en vermindering van administratieve lasten zijn belangrijke redenen die aangedragen worden om een domeinindeling te verantwoorden. De voorstellen voor domeinindelingen zoals die op dit moment bestaan voor de verschillende onderwijsgeledingen brengen de vraag met zich mee wat dit gaat betekenen in termen van aansluiting van domeinen van VMBO, MBO, HBO en WO. Of transparantie, herkenbaarheid en administratieve lastenverlichting werkelijk worden bereikt is de vraag.

Grenzen van domeinen kunnen niet rigide gesteld worden maar moeten de ruimte bieden om het onderwijsveld een stuk flexibiliteit te kunnen garanderen zodat op de arbeidsmarkt en vraag van de student/deelnemer ingespeeld kan worden. De vraag op de arbeidsmarkt (met name in het beroepsonderwijs) zou moeten bepalen hoe een domeinindeling eruit ziet. De genoemde flexibiliteit zorgt er ook voor dat het sectorale denken in het onderwijs overstegen wordt.

Verbreding van het opleidingenaanbod in het groene domein vindt in de praktijk al plaats door het zoeken naar nieuwe samenwerkingsverbanden op de grensvlakken van het groene met het niet-groene onderwijs.

Bijlage 1. Plan van Aanpak Harmonisatie Groen Onderwijs

Tweede Kamer der Staten-Generaal 2

Vergaderjaar 2003–2004, 27 417, nr. 7 1

27 417 Beleidsbrief groen onderwijs 2010

Nr. 7

BRIEF VAN DE MINISTER EN VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP EN VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 augustus 2004

Op 20 maart 2002 (kamerstuk 27 417, nr. 5) heeft de toenmalige minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, mede namens zijn collega van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, de beleidsbrief «Groen onderwijs 2010, vernieuwing van de inhoud» aan u kenbaar gemaakt. In deze beleidsbrief wordt ondermeer een verdere harmonisatie van het groen onderwijs binnen het algemeen onderwijsbeleid aangekondigd. In het navolgende presenteren wij u een plan van aanpak bij dit onderdeel, de Harmonisatie groen onderwijs. Het plan is gebaseerd op een inventarisatie van de nog bestaande verschillen tussen het «groen» en het «overig» stelsel voor beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs en de wijze waarop wij deze verschillen willen opheffen dan wel consolideren binnen het algemeen onderwijsbeleid. Een samenvattend rapport van deze inventarisatie zenden wij u hierbij.[1]
Met dit plan van aanpak doen wij ook de toezegging gestand in de brief van de staatssecretaris van LNV van 9 mei 2003 (kamerstuk 27 417, nr. 6) en van de staatssecretaris van OCenW van 10 juni 2003 (brief OCW03-433) betreffende de VOA-middelen voor de AOC, mede gelet op de motie van het lid Oplaat c.s. van 30 oktober 2003 (kamerstuk 29 200 XIV, nr. 31).
Het uitbrengen van een vervolgnotitie bij de beleidsbrief van maart 2002 is opgehouden door de opeenvolgende Kabinetswisselingen. In 2003 is het opstellen van een plan van aanpak ter hand genomen; in voornoemde brieven van mei en juni 2003 is dit Plan aan de Kamer aangekondigd voor december. Publicatie is echter enige tijd opgehouden door de noodzaak financiële dekking te vinden voor één onderdeel van het Plan, de gelijkstelling van de AOC en ROC voor wat betreft de VOA-middelen. Voorgaande neemt niet weg dat op onderdelen reeds ontwikkelingen in gang zijn gezet volgens de lijnen die in de beleidsbrief zijn uitgezet. Dit Plan van

aanpak markeert dus niet een eerste stap naar harmonisatie maar brengt reeds ingezette en nog te starten ontwikkelingen in samenhang bijeen.

uitgangspunten Plan van aanpak

Als uitgangspunt voor het plan van aanpak nemen wij de bovengenoemde beleidsbrief van 20 maart 2002. Daarnaast hebben maatschappelijke en politieke ontwikkelingen sinds maart 2002 hun weerslag op dit plan en wordt aangesloten bij lopende ontwikkelingen als het streven naar een grotere planningsvrijheid voor het voortgezet onderwijs.

het kader: de beleidsbrief Groen onderwijs 2010

In de beleidsbrief van 20 maart 2002 hebben wij de blijvende behoefte aan opleidingen binnen de maatschappelijke sector «voedsel en groen» in breedste zin vastgesteld. De maatschappelijke ontwikkelingen op het terrein van deze sector vragen nadrukkelijk om inhoudelijke vernieuwing en verbreding van het groene onderwijs en om meer openheid naar en verbinding met de andere sectoren van het onderwijs. Deze inhoudelijke vernieuwing en openheid moeten de toekomstige beschikbaarheid van actuele en breed toegankelijke opleidingen zeker stellen.
De beleidsbrief ging er ten eerste van uit dat het huidige stelsel van groen onderwijs (de Agrarische Opleidingscentra AOC met groen VMBO en MBO, de Hogere Agrarische Scholen en Wageningen universiteit) toekomstperspectief heeft binnen de gewenste vernieuwing. Daarvoor zijn een gelijkwaardige positie en gelijke ontwikkelingsmogelijkheden noodzakelijk. Eventuele structuurveranderingen horen logisch voort te komen uit en meerwaarde te hebben voor deze vernieuwing.
Ten tweede noemde de beleidsbrief een aantal te behouden waardevolle kenmerken van het groene onderwijs:
– de samenwerking en binding binnen de beroepskolom: VMBO en MBO in één instelling;
– binding met het bedrijfsleven, afstemming met de arbeidsmarkt en afstemming van het totale aanbod;
– een goede landelijke en regionale spreiding;
– veel aandacht voor en goede condities voor doorstroom binnen de hele beroepskolom;
– een bijzondere vorm van praktijkleren door gesimuleerde praktijk met geavanceerde apparatuur;
– ruime aandacht voor zorg en geborgenheid, maatwerk.
Gezien deze overwegingen schetste de beleidsbrief twee lijnen. Ten eerste zal de minister van LNV zijn vakdepartementaal beleid versterken, gericht opeen voldoende en actueel aanbod van groene opleidingen. Ten tweede zullen verschillen in uitvoering van het algemeen onderwijsbeleid aangaande de instellingen moeten worden geslecht met het oog opeen gelijkwaardige positie en gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden.
Deze tweede lijn is de Harmonisatie groen onderwijs.
Als uitgangspunt van deze harmonisatie nam de beleidsbrief het streven naar integrale regelgeving en bekostigingssystemen en uitvoering vanuit één loket voor alle instellingen, in casu het agentschap Cfi. De beleidsbrief ziet daarom de harmonisatie als een gezamenlijke opdracht van de ministers van LNV en OCW. LNV blijft daarbinnen eindverantwoordelijk voor het groene onderwijs en versterkt zijn rol als vakministerie, verantwoordelijk voor de inhoudelijke ontwikkeling en het aanbod van groene opleidingen. OCW is dan eerstverantwoordelijke voor het algemeen onderwijsbeleid. De groene instellingen worden in dit onderwijsbeleid integraal meegenomen en OCW is dan dus mede – verantwoordelijk voor te behouden waardevolle kenmerken van het groene onderwijs.
Wij achten de uitgangspunten van de beleidsbrief van 20 maart 2002 nog steeds onverkort van toepassing. De stapsgewijze realisatie van de harmonisatie, zoals in die brief in hoofdlijnen geschetst, is onderwerp van dit Plan van aanpak.

uitwerking beleidsbrief in plan van aanpak

Uitgaan van de beleidsbrief impliceert een pragmatische benadering vanuit het bestaande stelsel van groen onderwijs en zijn relaties tot het overig beroepsonderwijs. Het plan is gericht op het wegnemen van belemmeringen voor inhoudelijke verbreding en ontschotting en ophet opheffen van knelpunten in de relatie tussen beide stelsels en in de uitvoering van wet- en regelgeving. Tot het plan horen ook de gevolgen voor de werkverdeling tussen de betrokken departementen, waarbij grosso modo het algemene onderwijsbeleid wordt belegd bij OCW, de uitvoering hiervan bij Cfi en het inhoudelijk c.q. vakdepartementaal beleid bij LNV.
Het groen onderwijs blijft bekostigd vanuit de begroting van LNV. De minister van LNV draagt vanuit zijn departementale rol bij aan ontwikkelingen in het algemeen onderwijsbeleid.
Het plan doet geen uitspraak over de mate van vervlechting tussen groen en overig beroepsonderwijs die uiteindelijk als gevolg van inhoudelijke verbreding en ontschotting zal ontstaan. Uitgegaan wordt van de realiteit en de waarde van een groen stelsel en van de noodzaak van een gelijkwaardige positie en gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden van dit stelsel in het licht van de uitdagingen die de ontwikkeling van de sector Voedsel en groen in breedste zin aan de vernieuwing van het onderwijs stellen. Verbreding en ontschotting zullen tot andere verhoudingen leiden, maar eventuele structurele veranderingen in deze verhoudingen zullen voortkomen uit dit proces en er niet aan voorafgaan. In dit proces is veel ruimte voor de innovatieve kracht van onderop; een benadering die aansluit opdie in het HOOP en in de Koersdocumenten VO en BVE.
Uitvoering van het plan is daarom een meerjarig proces, dat gezien het aantal betrokkenen binnen twee departementen voortdurende coördinatie behoeft en waarvan de blijvende gerichtheid opde in de beleidsbrief geformuleerde doelen steeds moet worden bewaakt. Vanuit beide departementen is daarom een coördinatie- en bewakingsstructuur in het leven geroepen, bestaande uit een interdepartementale ambtelijke werkgroep Harmonisatie die rapporteert aan een interdepartementale Stuurgroep op niveau van de Bestuursraden. De concrete acties binnen het plan worden binnen deze coördinatiestructuur door de staande organisatie uitgevoerd.

relatie met het vakdepartementaal beleid

Inzet van de beleidsbrief van maart 2002 was naast harmonisatie ook versterking van het vakdepartementaal beleid van LNV. Deze valt niet onder dit Plan van aanpak; het vakdepartementaal beleid is de verantwoordelijkheid
van de minister van LNV. De harmonisatie en de ontwikkeling van het vakdepartementaal beleid zijn echter nauw met elkaar verweven trajecten.
De harmonisatie wordt, zoals eerder aangegeven, mede ingezet met het oog opblijvende functionaliteit van het groene onderwijs voor de sector Voedsel en groen in breedste zin. Het vakdepartementaal beleid ziet in essentie opdie functionaliteit, dus opde inhoudelijke ontwikkeling van het groene onderwijs en opeen kwalitatief en kwantitatief voldoende aanbod van groene opleidingen. Binnen dat verband is de vraag door welke instellingen dat aanbod wordt verzorgd secundair. Omgekeerd kunnen de huidige stelselgrenzen beperkingen opleggen aan de gewenste verbreding en ontschotting. De mate waarin het vakdepartementaal beleid behoefte heeft aan een aanbod binnen afzonderlijke groene instellingen en de gewenste m ate van verbreding en ontschotting, maar ook de daaraan te stellen grenzen, bepalen mede de inzet van de harmonisatie.
De harmonisatie beoogt dus mede een voldoende instrumentatie van het vakdepartementaal beleid. De «aangrijpingspunten» voor dit beleid in het geharmoniseerde stelsel moeten duidelijk worden belegd. Daarom is

voortdurende coördinatie tussen harmonisatie en het vakdepartementaal beleid noodzakelijk. Dit behoort tot de opdracht van de eerdergenoemde werkgroepen stuurgroep Harmonisatie. Waar verder het algemeen onderwijsbeleid gevolgen kan hebben voor het vakdepartementaal beleid, op terreinen als bij voorbeeld ICT en innovatiebeleid, moet in afstemming zijn voorzien.

het plan van aanpak per sector

De uitgevoerde inventarisatie van verschilpunten tussen het groene en het overig beroepsonderwijs betrof bepalingen in wetten, uitvoeringsbesluiten en regelingen die samenhangen met de afzonderlijke positie van de groene instellingen en de effecten hiervan opde instellingen. Ook is gekeken naar knelpunten in de uitvoering van de wet- en regelgeving binnen twee stelsels. Bijgaand rapport vat de uitkomsten van deze inventarisatie samen.
De inventarisatie heeft een reeks «harmonisatiepunten» opgeleverd. Dit zijn alle gevonden verschillen, effecten en knelpunten die actie behoeven met het oog opde doelen van de beleidsbrief. De wettelijke verankering van het groene stelsel is daarbij als gegeven genomen. Daarbinnen gaat het om de punten die belemmerend werken voor gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden, die de gewenste verbreding en inhoudelijke ontwikkeling in de weg staan en die knelpunten in de uitvoering opleveren. Al deze punten zullen in het kader van de harmonisatie worden aangepakt.
In het onderstaande worden de harmonisatiepunten per sector (VMBO, MBO, HBO en WO) en die binnen de uitvoering van wet- en regelgeving kort aangeduid en worden de voorziene acties per harmonisatiepunt benoemd. De onderbouwing van deze punten is in de bijgaande inventarisatie te vinden.
De status van de acties is niet steeds gelijk. Bij een aantal harmonisatiepunten worden concrete en op korte termijn uit te voeren of te starten acties genoemd; bij andere hebben de acties nog een verkennend en oriënterend karakter en volgt later besluitvorming.
De aanpak van de onderscheiden harmonisatiepunten is de opdracht voor de departementale eenheden die voor het betreffende onderdeel verantwoordelijk zijn. De werkgroep Harmonisatie heeft daarbij een initiërende, bewakende en coördinerende rol.
De uitvoering van de harmonisatie is budgettair neutraal, met uitzondering van de gelijkstelling ROC-AOC op het punt van de VOA-middelen. De middelen hiervoor zijn beschikbaar gekomen bij de Voorjaarsnota 2004 en toegevoegd aan de begroting van LNV.

I. harmonisatiepunten V(M)BO binnen de AOC

harmonisatiepunt	probleem	actie
I.1. positie in de planprocedure	VBO binnen AOC is geen school in de zin van de WVO; beperkingen w.b. fusie, verplaatsing en nevenvestigingen.	wetswijziging of AMvB t.b.v. gelijkwaardige positie.
I.2. onduidelijkheden toepassing WVO of WEB	Op onderdelen is niet duidelijk of de WEB of de WVO moet worden toegepast. nader bepalen bij AMvB.	
I.3. breedtebeperking	beperking tot afdeling Groen;geen fusie met ander VBO mogelijk.	nadere verkenning in relatie tot vakdepartementaal beleid en gevolgen voor overig VBO.

II. harmonisatiepunten MBO binnen de AOC

harmonisatiepunt	probleem	actie
II.1. breedtebeperking	alleen «groen» aanbod mogelijk; verbreding alleen door complexe samenwerking van LOB; geen educatie aan AOC.	meenemen in nieuwe kwalificatiestructuur (competenties); verkenning naar effect aanbodvrijheid in relatie tot macrodoelmatigheid en positie LOB.
II.2. VOA	AOC krijgen geen VOA middelen;grond voor dit verschil ROC – AOC is vervallen.	wordt nog in 2004 geregeld.
II.3. fusie	ROC-AOC geen institutionele fusie mogelijk.	verkenning wetswijziging en mogelijke fusievormen.

III. harmonisatiepunten HBO/WO

harmonisatiepunt	probleem	actie
III.1. bekostiging gefuseerde instellingen na fusie bekostiging vanuit	twee departementen c.q. budgetten.	wijziging uitvoering bekostiging:één loket, Cfi.
III.2. breedtebeperking	beperking tot oorspronkelijk domein	nadere verkenning in relatie tot vakdepartementaal beleid.

IV. harmonisatiepunten uitvoering en relatie departementen

harmonisatiepunt	probleem	actie
IV.1. positie «Onze minister»	mede-verantwoordelijk voor algemeen onderwijsbeleid;versterking vakdepartementaal beleid is nog niet vormgegeven.	nadere afspraken over relatie met vakdepartementaal beleid.
minister LNV is nu formeel	over uitvoering en bevoegdheden algemeen onderwijsbeleid door OCW;	nadere afspraken
IV.2. effecten gescheiden macrobudgetten mogelijkheid van verschillend financieel effect voor instellingen. nadere verkenning		

tijdpad

Op korte termijn wordt gestart met de genoemde acties betreffende weten regelgeving bij de punten I.1 en I.2 (positie VBO binnen de AOC) en II.2 (gelijkstelling AOC op het punt van VOA). Punt II.1 (breedtebeperking MBO binnen AOC) gaat deels mee in het lopende traject tot ontwikkeling van een competentiegerichte kwalificatiestructuur; verdere gevolgen van een mogelijke aanbodvrijheid vergen een nadere verkenning.
De bij I.3, II.1, II.3, III.2 en IV.2 genoemde verkenningen worden zoveel mogelijk in het tweede semester van 2004 uitgevoerd. Deze leiden tot afzonderlijke rapporten waarop besluitvorming zal plaatsvinden, alvorens met mogelijke acties wordt begonnen. De betrokken instellingen en hun organisaties worden bij deze verkenningen betrokken.
De verandering in de rolverdeling tussen de betrokken departementen (IV.1) is een voortgaand proces, dat de doorvoering van de inhoudelijke harmonisatiepunten volgt.
Gezien de gebruikelijke doorlooptijd van de voorstellen tot wetswijziging, die waarschijnlijk nog uit de verkenningen zullen voortvloeien, is de verwachting dat de afronding van dit plan begin 2007 zal zijn gerealiseerd. Aan de Kamer zal jaarlijks worden gerapporteerd over de stand van zaken.

overleg, betrokkenheid veld

Over dit plan van aanpak is in sonderende zin gesproken met de betrokken organisaties. De betrokken organisaties in het voortgezet onderwijs, middelbaar en hoger beroepsonderwijs en universitair onderwijs zullen geregeld worden geïnformeerd over de voortgang van de harmonisatie; waar noodzakelijk vindt overleg plaats. Naast dit overleg in formele zin worden instellingen en organisaties betrokken bij de verkenningen, om zo de aansluiting op de ontwikkelingen in het veld te behouden.

Mede namens de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
M. J. A. van der Hoeven

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
C. P. Veerman

KST78903
0304tkkst27417-7
ISSN 0921 - 7371
Sdu Uitgevers's-Gravenhage 2004

Bijlage 2. Projectomgeving Verkenning Domein Groen Onderwijs

In juni 2003 hebben de bestuursraden van OCW en LNV besloten een stuurgroep en werkgroep harmonisatie groen onderwijs in te stellen.

Stuurgroep Harmonisatie Groen Onderwijs
Leden: Ate Oostra, Directeur Generaal van ministerie van LNV
Rob Kerstens, Directeur Generaal van het ministerie van OCW

Taken van de stuurgroep:
Is opdrachtgever van het project Harmonisatie Groen Onderwijs;
Neemt besluiten op basis van voorstellen van de werkgroep;
Informeert de verantwoordelijke bewindslieden en legt besluiten op politiek niveau voor. Ambtelijke voorstellen lopen geen gescheiden trajecten, maar gaan via de stuurgroep gelijkelijk naar de beide ministers.

Werkgroep Harmonisatie Groen Onderwijs:
Deze werkgroep bestaat uit medewerkers van de betrokken directies:
Udo Teunis (voorzitter, OCW, directie Beroepsonderwijs en volwasseneducatie)
Johan van Geffen (secretaris, LNV, directie Kennis)
Wouter Gerstel (LNV, directie Kennis)
Bert Broerse (OCW, directie Hoger Onderwijs)
Kees Tol (OCW, directie Voortgezet Onderwijs)
Jan van der Lee (OCW, directie Voortgezet Onderwijs)
Hermien Jansen (OCW, directie Wetgeving en juridische zaken)
Harry Wierks (OCW, Centrale Financiën Instellingen)
Stephanie Felius (OCW, Financiëel economische zaken)

Taken van de werkgroep 1)
Inventarisatie van punten die in de harmonisatie aan de orde zijn;
Identificeren van te behouden waardevolle kenmerken groen onderwijs;
Benoemen van uitvoerende/verantwoordelijke directies die deze voorstellen verder concretiseren;
Bewaken van de voortgang van de harmonisatie en daarover rapporteren aan de stuurgroep.
1) tussenresultaat is brief van bewindslieden van OCW en LNV aan Tweede Kamer 23 augustus 2004.

Opdrachtgever verkenning groen domein:
Opdrachtgever is de stuurgroep. Gedelegeerd opdrachtgever is Ad Tabak, hoofd afdeling Kennisbeleid, directie Kennis, ministerie van LNV. De opdracht is weergegeven in de inleiding van dit rapport.

Projectteam:
De verkenning het domein van het groene onderwijs is uitgevoerd door een projectteam van medewerkers van de directie Kennis van LNV.
Alma Mulder, Pieter Mur*, Marc Roosjen (projectleider), Frank Tillie, Loek Treep, Willem van Winden

* Pieter Mur is op 18 maart 2005 overleden.

Bijlage 3. Literatuurlijst

Boetzkes, P.
Graag praktische oplossingen. Werkconferentie verkenning domein groen onderwijs.
Vakblad groen onderwijs 10 (2005): 14 - 17

Commissie Arbeidsmarkt en Onderwijsbeleid
Beroepskwalificaties en domeinen in het mbo: twee kanten van dezelfde medaille. Advies aan Bestuur Colo
Utrecht, 2005, 26 p.

Colardyn, Danielle (ed.)
Lifelong learning : which ways forward
Utrecht : Lemma, 2002. - ISBN 9059311124. - (Studiereeks Kenniscentrum EVC ; 001).

Duppen, K. et al.
Flexibilisering van de Bachelor of Science in Nederland: rapport van de werkgroep Verbrede(n) Bachelors
[S.l.], 2003, Stuurgroep Sectorplan Natuurwetenschappen, 21 p.

Duvekot, R. en E.van Dam
Naar grotere toegankelijkheid van EVC: belemmeringen in de toegang tot EVC en verbeter voorstellen
Houten : Kenniscentrum EVC, 2004

Geerligs, J. ; Nieuwenhuis, L.
Groene ruimte voor dynamiek
Wageningen, 2004, Stoas Onderzoek, 7 p.

Gerstel, W.
Naar een coöperatie voor het agrokennissysteem
LNV, maart 2004

HBO-raad
Graden en titels voor hbo-opleidingen in het bachelor-master stelsel
2001

Inspectie Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's
Landbouwonderwijsverslag 2002: 'Onderwijs voor voedsel en groen': verslag van de staat van het landbouwonderwijs in Nederland in 2002
Utrecht, 2003, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Inspectie Landbouwonderwijs en Kennisprogramma's, 47 p.

Inspectie van het Onderwijs
Verslag van de staat van het Nederlandse onderwijs 2003
[bevat voor het eerst ook het groene onderwijs]
Utrecht, 2004, Inspectie van het Onderwijs, 141 p.

Jansen, W., C.Zoon, F.van Zutphen et.al.
Effectmeting EVC
Houten : Kenniscentrum EVC, 2004

Kamp, J.
"**Van ondernemend naar ondernemer**": Een verkenning naar de stand van zaken inzake Onderwijs en ondernemerschap in het groen onderwijs - concept 3
Dronten, 2004, Q-Point BV

Koolen, Th.
Clustervorming & competentievelden, een alternatief voor de klassieke domeinindeling (concept)
Ede, 2004, Aequor

Leijnse, F. ; Vos, J.W. ; Geelhoed, J.
Beroepswijs beroepsonderwijs: voorstellen voor vernieuwing van het beroepsonderwijs
Den Haag, 2004, HBO-Raad, Werkgroep dynamisering beroepsonderwijs, 20 p.

McDaniel, O.
Het schot in de WEB, bescherming of bedreiging? Advies ten behoeve van de discussie in het bestuur van de AOC-Raad van 29 juni
[S.l.], 2004, CBE Consultants, 12 p.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit / Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Beleidsbrief groen onderwijs 2010
Den Haag, 2004, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 6 p.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Beleidsbrief groen onderwijs 2010
Den Haag, 2002, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 12 p.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Onderwijs voor voedsel en groen: richting en ruimte; Beleidsbrief groen onderwijs 2010
Den Haag, 2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 9 p.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
HOOP, Hoger Onderwijs en OnderzoeksPlan 2004
Den Haag, 2004, Ministerie van OC&W, 112 p.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Brief reactie Deltaplan Bèta techniek
Den Haag, 2004, 3 p.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Referentieraming 2002
Den Haag, 2002, 164 p.

Onderwijsraad
Kleurrijk onderwijs voor de groene sector; het agrarisch onderwijs en de rol van het vakdepartement
Den Haag, 2001, Onderwijsraad, 53 p.

Raad Landelijk Gebied
Een marktgerichte benadering voor het groene onderwijs; Advies over de voorwaarden voor verdere ontwikkeling van het groene onderwijs
Amersfoort, 2004, RLG, Publicatie 04/6, 10 p.

Raad Landelijk Gebied
De positie van het groene onderwijs: Briefadvies aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Amersfoort, 2002, RLG

Procesmanagement herontwerp MBO
Domeinen in het MBO: meer ruimte voor regio, leerling en school
Advies aan de BVE raad, 2005, 21 p.

Schuur, C.C.M.
EFC & EVC
Houten : Kenniscentrum EVC, 2004

Smulders, H.P.Derkzen en R.Klarus.
Competentiegericht onderwijs voor doorstroom van MBO naar HBO
Wageningen : Stoas, 2002

Smulders H., P.Derkzen en E. ter Wee
EVC-scan van de onderwijssector
Houten : Kenniscentrum EVC, 2003

Stuurgroep Biesheuvel
Schering en inslag: sturing van het beroepsonderwijs
[S.l.], 1992, Stuurgroep Biesheuvel, 45 p.

Stuurgroep Onderwijsbeleid
Een meer overzichtelijk en doorzichtig aanbod van universitaire bacheloropleidingen
STOA CRAB rapport concept, 2003, 24 p.

Stoas
Trends op de arbeidsmarkt MAO 1995-2001

Stoas
Verder met groen onderwijs
Trends in aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt VBO, MAO, HAO en WU onderzoeksjaren 1998-2003

Veerman, C.
"Samen met kennis aan het werk": Speech Minister Veerman over de Groene Kenniscoöperatie 30 september 2004
Den Haag, 2004, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 7 p.

Visitatiecommissie Landbouw
Profiel Leren : Eindrapport van de visitatiecommissie Landbouw
Den Haag, 2004, Netherlands Quality Agency, 325 p.

Expertgroepen
Voorlopige bevindingen onderzoek domeinen Hoger Onderwijs, notitie t.b.v. stuurgroep 21-06-2005. Concept. 13 juni 2005

Bijlage 4. Lijst van geïnterviewde personen

De interviews zijn gehouden in de periode van maart 2005 tot en met april 2005, door verschillende leden van het projectteam Verkenning Domein Groen Onderwijs met vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen (zowel groen, als niet-groen), het bedrijfsleven en beleidsmedewerkers van beide ministeries.

Lijst van personen geïnterviewd door de Projectgroep Harmonisatie Groen Onderwijs

Ankoné, Harry; Hogeschool van Arnhem en Nijmegen,
Batenburg, Jan; Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG)
Bor, Wout van de; Onderwijsgroep Noord (AOC Terra en Dollard College)
Broerse, Bert; Ministerie van OCW, Directie Hoger Onderwijs
Deneer, Paul; Wageningen UR, Afdeling Onderwijs
Elbers, Jos; Hogeschool INHOLLAND
Ettema, Douwe; AOC-Raad
Guerand, Jan; Ministerie LNV, Directie Kennis
Hoogervorst, Frans; LTO, afdeling Glastuinbouw
Jansen, Martin; Wageningen UR/Van Hall Larenstein
Kooijman, Marcel; AOC-Raad
Koolen, Theo; Helicon Opleidingen
Lee, Jan van der; Ministerie van OCW, Directie Voortgezet Onderwijs
Naaijkens, Jeroen; HAS Den Bosch
Palstra, Paul; Ministerie van LNV, Directie Kennis
Reijnen, Marlène; Ministerie van LNV, Directie Kennis
Schout, Richard; Aequor
Teunis, Udo; Ministerie van OCW, Directie BVE
Veen, André van; Prinsentuincollege
Verbeek, Leo; Prinsentuincollege

Bijlage 5. Deelnemerslijst werkconferentie 27 mei 2005

Achternaam	Organisatienaam	Plaats
Aalst	Fontys Hogescholen	Bunnik
Abbenhuis	SLO werken aan leren	Enschede
Ankone	Hogeschool Arnhem & Nijmegen	Arnhem
Assen	ROC Noorderpoortcollege	Groningen
Beers	Groene Kenniscoöperatie	Den Haag
Bes	Hogeschool InHolland	Delft
Boetzkes	Vakblad Groen Onderwijs	Helmond
Bor	AOC Terra	Groningen
Bos	ROC West Brabant	Breda
Bosch	PTC+	Barneveld
Bouma	Bosschap	Zeist
Brascamp	Wageningen UR	Wageningen
Broerse	OCW	Den Haag
Deneer	Wageningen UR	Wageningen
Duvekot	Kenniscentrum EVC	Houten
Elbers	Hogeschool InHolland	Den Haag
Ettema	AOC Raad	Ede
Geffen	LNV	Den Haag
Guerand	LNV	Den Haag
Hemert	Hogeschool InHolland	Den Haag
Hettema	Schoolmanagers-VO	Utrecht
Hoeks	Helicon opleidingen	Boxtel
Hoogendoorn	WLTO Westland	Nieuwekerk aan de IJssel
Huiskamp	IPC Groene Ruimte	Arnhem
Jansen	OCW	Den Haag
Janssen	AOC Limburg	Roermond
Kaim	Edudelta	Goes
Kerstens	OCW	Den Haag
Klomp	LNV	Den Haag
Kooijman	AOC Raad	Ede
Koolen	Helicon opleidingen	Boxtel
Lee	OCW	Amersfoort
Lindenbergh	LNV	Ede
Loon	Edudelta	Melissant
Lössbroek	LNV	Ede
Lubberdink	Linde college	Meppel
Luth	Besturenraad PCO	Voorburg
Meessen	Aeres-groep	Ede
Mulder	LNV	Den Haag
Naaijkens	HAS Den Bosch	‘s Hertogenbosch
Nollen	OCW	Den Haag
Oostra	LNV	Den Haag

Palstra	LNV	Den Haag
Pouw	Wellantcollege	Houten
Reijnen	LNV	Den Haag
Roosjen	LNV	Ede
Root	LNV	Ede
Schaper	Van Hall Larenstein	Arnhem
Schie	LNV	Den Haag
Schilt	AOC Terra	Groningen
Schout	COLO / Aequor	Ede
Schuur	Ecommovation BV	Wageningen
Stegehuis	LNV	Den Haag
Steijn	WLTO Westland	Den Haag
Tabak	LNV	Den Haag
Teunis	OCW	Den Haag
Tillie	LNV	Den Haag
Tilburg	Herontwerp MBO	Houten
Treep	LNV	Ede
Verbeek	Prinsentuin College	Breda
Verburg	LNV	Den Haag
Verschiere	Edudelta	Heinkeszand
Weg	CAH Dronten	Dronten
Winden	LNV	Ede

Bijlage 6. Inleiding DG Oostra bij de werkconferentie Verkenning Domein Groen Onderwijs op 27 mei 2005

Ik heet u, mede namens mijn collega Rob Kerstens van OCW, van harte welkom op deze conferentie.
Wij beiden geven samen leiding aan het harmonisatieproces via de Stuurgroep harmonisatie groen onderwijs.
Met dit harmonisatieproces wordt beoogd de verschillen die bestaan tussen de uitvoering van het algemeen onderwijsbeleid door OCW en LNV op te heffen en er daarmee voor te zorgen dat alle onderwijsinstellingen dezelfde ontwikkelingsmogelijkheden krijgen.

Na een voorbereidingsperiode is op 23 augustus 2004 door de bewindslieden van OCW en LNV een brief aan de Tweede Kamer geschreven waarin het onderwerp harmonisatie is beschreven en geanalyseerd en waarin een plan van aanpak is opgenomen.

In het Algemeen Overleg van de Tweede Kamer van 24 februari 2005 is deze brief vervolgens met de bewindslieden besproken. Daarin is de verantwoordelijkheid van de minister van LNV voor het groene onderwijs opnieuw van alle kanten uitdrukkelijk bevestigd. Wel is het belang van de uitvoering van het plan van aanpak en de daarin opgenomen actiepunten benadrukt.

Ook in het verleden was de verantwoordelijkheidsverdeling tussen beide ministeries onderwerp van gesprek. Zo adviseerde de Struurgroep Biesheuvel in 1992 over het meest wenselijke sturingsmodel vanuit de overheid voor het beroepsonderwijs in het algemeen en het landbouwonderwijs in het bijzonder. Het rapport roemde de inbedding van het landbouwonderwijs in het sectorbeleid en de relatie met onderzoek, voorlichting en bedrijfsleven. In de kabinetsreactie van 1994 op het advies werd dan ook besloten de verantwoordelijkheid voor het vakdepartementale beleid van LNV voor het landbouwonderwijs en de gedeeltelijke verantwoordelijkheid voor het hele onderwijsstelsel van OCW en LNV niet te wijzigen.

Inmiddels zijn we ruim 10 jaar verder en het is goed het onderwerp van de afbakening van het groene domein enerzijds en de openheid en verbinding ervan met andere domeinen anderzijds opnieuw aan de orde te stellen. Anno 2005 gebeurt dat in een tijd dat de vraag welke grote domeinen of kennisgebieden het beste kunnen worden onderscheiden op het gebied van het voorbereidend, middelbaar en hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek alom aan de orde is. Dat blijkt ook uit de u toegezonden verkenning. Daarmee is opnieuw actueel hoe de beschouwing van deze vraag zich verhoudt tot het domein van het departement van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Het is daarbij volstrekt duidelijk dat de beroepenwereld en maatschappij de laatste decennia sterk zijn veranderd en de komende tijd zullen blijven veranderen.
Zo zijn er binnen het domein “voedsel en groen” of “groene domein” naast klassieke beroepen allerlei interessante functies ontstaan die zich bevinden op het grensvlak met andere domeinen. Er zijn allerlei personen werkzaam in de groene sector die ten dele ook in heel andere gebieden werkzaam zijn. Denk hierbij maar aan ICT-

specialisten. Voorts zijn er mensen werkzaam die dat voor een tijd van hun leven doen en die daarna weer overstappen naar een ander gebied.
Tegelijk worden er binnen het groene domein allerlei verbindingen gelegd tussen functies en kennisgebieden. Het begrip agro-ketenkennis is hiervan een voorbeeld. Van “grond tot mond” of “van zaadje tot karbonaadje” zijn hierbij gevleugelde uitdrukkingen geworden.

In Nederland is binnen de agro-sector zeker 10 % van de beroepsbevolking werkzaam en bij een ruimere definitie ervan nog een groter percentage.
Kennis, en met name de samenhang tussen onderzoek, onderwijs van alle niveaus en kennisoverdacht aan en interactie met afnemers van kennis, zijn voor een vitale agro-sector van levensbelang gebleken.
Dit geldt zowel voor de meer klassieke productie-sectoren als voor de voedingsindustrie als ook voor de natuurlijke omgeving.

Ik constateer daarnaast dat het aandeel van het agrarisch onderwijs slechts ca. 4 % van de deelnemers aan het onderwijs uitmaakt. Er is dus zo beschouwd nog een markt te veroveren voor de agrarische kennisinstellingen!
Ik denk dat dat vooral moet gebeuren door het begrip “een leven lang leren”, vroeger noemden we dat “education permanente”, opnieuw vorm te geven. De “eeuwige student” wordt een positief begrip. Hij of zij zal afhankelijk van de ontwikkeling shoppen bij allerlei instellingen en op allerlei manieren die passen bij zijn of haar leerbehoeften en levensfase.
Maar het beroepenveld is groot en interessant genoeg om jonge mensen er ook initieel voor op te blijven leiden. Goede kernopleidingen blijven nodig voor beroepen binnen het groene domein. Ook vanuit de deelnemers aan onderwijs blijven een goede oriëntatie en keuze nodig binnen het beroepsonderwijs. Een leerling of student zal zich, mede afhankelijk van zijn of haar mogelijkheden, moeten richten op en specialiseren in een enigzins beperkt deel van het kennis- en vaardighedendomein. Datzelfde geldt voor de aanbiedende kennisinstellingen van het niveau van voorbereidend, middelbaar en hoger beroepsonderwijs tot en met het universitair onderwijs en onderzoek, zowel nationaal als internationaal.
Om allerlei verbindingen te leggen tussen de verschillende onderwijsniveaus, met het onderzoek en groene bedrijfsleven hebben de gezamenlijke kennisinstellingen werkzaam binnen het groene domein, dan ook onlangs op 20 april 2005, besloten tot oprichting van een Groene Kenniscoöperatie.

Al deze ontwikkelingen vragen om een nader gedefinieerd en enigszins afgebakend groen kennissysteem dat echter tegelijk flexibel, permeabel en open opereert met verbindingen naar andere kennisgebieden. Een systeem dat enerzijds zodanig geharmoniseerd is met het overig onderwijs dat het dezelfde mogelijkheden biedt als elders. Een systeem dat daarnaast door allerlei verbindingen een aantal extra mogelijkheden kan bieden en wellicht daardoor ook als proeftuin kan functioneren voor andere kennisgebieden.
Staatssecretaris Rutte van OCW heeft aan Minister Veerman zijn belangstelling voor het groene kennissysteem als proeftuin dan ook meermalen kenbaar gemaakt.

Terug naar het in het begin genoemde plan van aanpak voor de harmonisatie.
Bij 4 van de 10 daarin opgenomen actiepunten is het domeinvraagstuk aan de orde. Het gaat daarbij om zogenaamde breedtebeperkingen voor het groene onderwijs en om fusiemogelijkheden tussen ROC’s en AOC’s.
Op deze conferentie staat de verkenning van het groene domein in samenhang met deze 4 actiepunten dan ook centraal.
Ter voorbereiding is veel voorwerk verricht in goede samenwerking tussen ambtenaren van OCW en LNV, zowel vanuit Den Haag als vanuit de Edese vestiging van de kersverse directie Kennis.
Zij hebben een stuk geschiedenis rond het domeinvraagstuk in beeld gebracht. Minstens zo belangrijk is ook de rondgang geweest langs een aantal kennisinstellingen binnen en buiten het groene domein om na te gaan hoe daar wordt gedacht over het domeinvraagstuk en de stand van zaken anno 2005 opnieuw in beeld te brengen.

Dit heeft geleid tot een rapport dat u is toegezonden en dat bewust nog niet af is. De discussies en uitkomsten van deze conferentie vormen een belangrijk sluitstuk voor de afronding van deze verkenning.

In hoofdstuk 4 van het rapport is daartoe, als niet-limitatieve voorzet, een aantal prikkelende discussiepunten aangereikt.

Ik wens u een vruchtbare discussie toe waarbij aanbieders en afnemers van kennis en ambtenaren die bij het kennisbeleid betrokken zijn elkaar over en weer uitdagen om tot verdere verheldering van de vraagstukken rond het groene domein te komen.

Dank voor uw aandacht en ik geef graag het woord terug aan de voorzitter van deze conferentie, de heer van Aalst.

Bijlage 7. Inleiding Jan Pieter Janssen, AOC Limburg. Werkconferentie 27 mei 2005

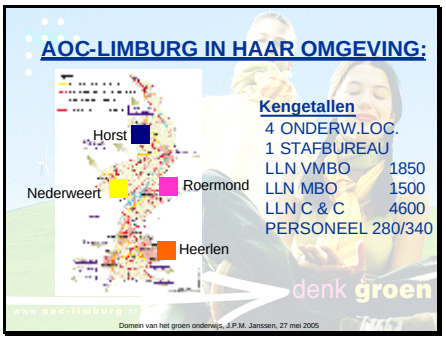

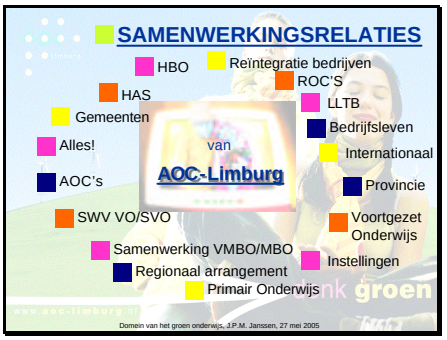

VMBO

- **Ontwikkeling regio Roermond**
- Intentieverklaring heroriëntatie VO
- Concept verbreed VMBO
- Regionaal arrangement
- Gelijkwaardigheid; GL en TL
- Inzet: verkrijgen Theoretische Leerweg

IS MIJN GROEN DOMEIN FIJN?!

- **Transparante regionale ambities?!**
- **Geloof in eigen kracht en kunnen**
- **Zoek de regio op**
- **Efficiency en continuïteit**
- **Klein is fijn maar kent ook zijn risico's**

MBO

- **Op het snijvlak: AOC Limburg & ROC Gilde Opleidingen**
- Groen in grijs; recreatie & toerisme
- Groen en grijs; niet linksom dan rechtsom:
- ➔ Loonwerk & Landbouwmechanisatie
- ➔ Groenvoorziening & Infratechniek

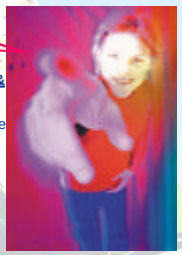

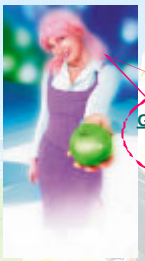

GROEN ONDERWIJS?!
VERLEIDELIJK LEKKER!!!

HBO

- **Doorlopende leerlijn**
- Afstroom; onderzoek AOC en ROC's naar uitval Havisten bij Hogeschool Zuyd en Fontys
- Doorstroom; Agribusiness & Bedrijfskunde met Fontys

Stellingen t.b.v. workshops

Willen we niveau III/IV in het MBO versterken dan kan dit alleen in samenwerking met het HBO. (Zie problematiek "te hoge adviezen" in het VO en de uitval van havisten in het HBO).

Het succes van de groene onderwijsinstellingen is omgekeerd evenredig aan hun omvang in relatie tot het omringende onderwijs.

Redenerend vanuit de deelnemer is de domeinindeling een non-issue, redeneer als AOC dus als een groen-ROC en bedien van daaruit de volledige onderwijsmarkt.

Bijlage 8. Inleiding Jos Elbers, INHOLLAND. Werkconferentie 27 mei 2005

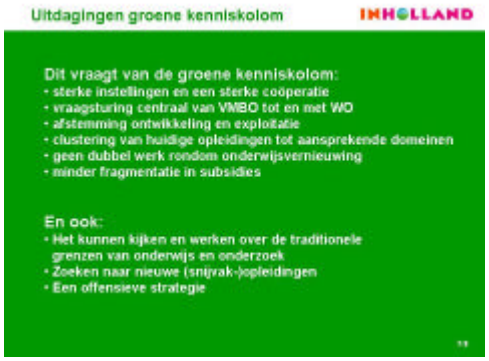
Uitdagingen groene kenniskolom
INHOLLAND
Dit vraagt van de groene kenniskolom:
• sterke instellingen en een sterke coöperatie
• vraagsturing centraal van VMBO tot en met WO
• afstemming ontwikkeling en exploitatie
• clustering van huidige opleidingen tot aansprekende domeinen
• geen dubbel werk rondom onderwijsvernieuwing
• minder fragmentatie in subsidies
En ook:
• Het kunnen kijken en werken over de traditionele grenzen van onderwijs en onderzoek
• Zoeken naar nieuwe (snijvak-)opleidingen
• Een offensieve strategie

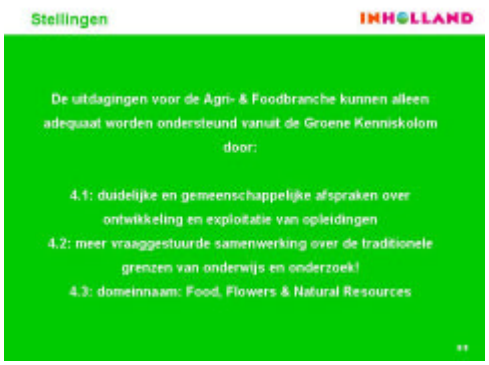
Stellingen
INHOLLAND
De uitdagingen voor de Agri- & Foodbranche kunnen alleen adequaat worden ondersteund vanuit de Groene Kenniskolom door:
4.1: duidelijke en gemeenschappelijke afspraken over ontwikkeling en exploitatie van opleidingen
4.2: meer vraaggestuurde samenwerking over de traditionele grenzen van onderwijs en onderzoek!
4.3: domeinnaam: Food, Flowers & Natural Resources

Bijlage 9. Artikel Pieter Boetzkes

uit Vakblad Groen Onderwijs “Werkconferentie verkenning domein groen onderwijs. Graag praktische oplossingen”, nummer 10, 15 juni 2005.

Werkconferentie verkenning domein groen onderwijs

Graag praktische oplossingen

Groene onderwijsinstellingen willen inspelen op de vragen vanuit de veranderende samenleving en sector. Maar ze worden daarin regelmatig belemmerd door wet- en regelgeving die samenhangt met hun positie onder LNV. De harmonisatie van het groen onderwijs binnen het algemeen onderwijsbeleid moet de knelpunten oplossen. Afspraken tussen OCW en LNV zouden liefst praktische oplossingen moeten behelzen. Een discussie over een domeinindeling is hiervoor niet nodig. Dat was de algemene opvatting onder de deelnemers aan de werkconferentie 'Verkenning Domein groen onderwijs'.

◀ *Vertegenwoordigers uit het groen en overige onderwijs, de sector en ambtenaren van LNV en OCW namen deel aan de werkconferentie 'Verkenning domein groen onderwijs'. Inzet: van boven naar beneden de sprekers Ate Oostra (DG-LNV), Jan Pieter Janssen (CvB AOC Limburg) en Jos Elbers (CvB Inholland)*

"AOC Limburg is zeer actief op zoek naar samenwerking in de regio. Twee naburige roc's zien er niets in. Met een derde – Gilde Opleidingen – gaat het beter. Dit roc had dermate weinig aanmeldingen voor zijn opleiding Landbouwmechanisatie dat ons gevraagd werd om die opleiding over te nemen. De regelgeving blokkeerde dat omdat het crebo-nummer van deze opleiding niet tot het domein van de aoc's behoort. Uiteindelijk hebben we het met veel creativiteit kunnen oplossen." De toelichting is van CvB-voorzitter Jan Pieter Janssen van AOC Limburg. Hij illustreert tijdens de werkconferentie in welke positie aoc's ten opzichte van de andere onderwijsinstellingen in de regio verkeren. "Het succes van de aoc's is omgekeerd evenredig aan hun omvang in relatie tot het omringend onderwijs. Mijn roc-collega's vinden het allemaal prima zolang ik maar geen bedreiging vorm".

Laatste maakindustrie

Zo'n 60 genodigden - vertegenwoordigers uit het groen en overige onderwijs, de sector en ambtenaren van beide departementen – luisteren naar zijn verhaal in het auditorium van Hogeschool Inholland op een steenworp afstand van het Ministerie van LNV in Den Haag. Janssen spreekt op uitnodiging van de Directie Kennis die in opdracht van de ministeries van OCW en LNV de werkconferentie organiseert. Het gaat over het thema 'het domein van het groene onderwijs', een van de aspecten die in het kader van de harmonisering door LNV en OCW gezamenlijk worden aangepakt. Voorheen was dat domein nog een tamelijk zelfstandig en afgebakend gebied. Met de nieuwe systematiek in het totale mbo en de hedendaagse arbeidsmarkt waar de traditionele sectoren steeds minder herkenbaar zijn, ligt dat tegenwoordig heel anders. Allerlei economische activiteiten in de groene wereld zijn steeds meer gebaseerd op combinaties met andere sectoren en disciplines.
De sector doet dat volgens LNV directeur-generaal Ate Oostra zeer succesvol, zo betoogde deze in zijn inleidende toespraak van deze werkconferentie "Terwijl bedrijven als Philips en Nedlloyd naar China vertrekken, slaagt het agrarisch bedrijfsleven er nog steeds in om wereldwijd op de tweede of derde plaats van exporteurs van agrarische producten te belanden. Het is de laatste echte maakindustrie die Nederland heeft." Een belangrijk aandeel in dat succes hangt volgens de topambtenaar samen met de intensieve samenwerking tussen groene onderwijsinstellingen en bedrijven. De positie van deze onderwijsinstellingen en de wet- en regelgeving die daarmee samenhangt, maakt het met name aoc's en has'en steeds moeilijker om het bedrijfsleven op het snijvlak met die andere disciplines te bedienen in hun onderwijsprogramma's en hun positie ten opzichte van de andere vormen van beroepsonderwijs te handhaven.

Eigen kracht

Aoc's bijvoorbeeld worden geconfronteerd met een 'schot' in de wetgeving. Roc's mogen namelijk voor alle sectoren opleiden en voor aoc's zijn de sectoren techniek, zorg en welzijn en economie verboden terrein. Zij worden daarmee eenzijdig beperkt in hun marktkansen. De kwestie Landbouwmechanisatie bij AOC Limburg is daar een voorbeeld van.
In het vmbo overkomt Janssen met zijn aoc vergelijkbare problemen. Het proces van verbreding schrijdt daar met hoge snelheid voort. "Omdat wij niet hetzelfde mogen als de andere scholen voor vmbo, loop ik het risico dat vmbo-scholen en roc's me links en rechts inhalen", aldus Janssen die de theoretische leerweg in het vmbo als voorbeeld geeft. Aoc's mogen in hun vmbo-groen de theoretische leerweg (het hoogste vmbo-niveau) niet aanbieden en het aantal instromende zorgleerlingen – dus de lagere niveaus - neemt er gestaag toe. "Het betekent dat de instroom in onze mbo-niveau 3- en 4-opleidingen steeds verder afneemt. Dat is erg zorgelijk"
Janssen zit overigens niet bij de pak- →

◀ *Rode en groene stickers plakken bij de stellingen uit de worskhops*

ken neer. "Je moet geloven in je eigen kracht en de regio opzoeken." Zo ziet hij kansen in samenwerking met het groene hbo. Niet zo direct voor doorstroom – dat levert hem immers geen nieuwe leerlingen op – maar door de afstroom. "Nogal wat eerstejaars hbo-studenten vallen in het eerste jaar uit. Zoals havisten. Dat komt vaak omdat ze in het voortgezet onderwijs een te hoog advies hebben gekregen." AOC Limburg biedt deze afstromers onderdak zodat ze een groene mbo-kwalificatie krijgen en mogelijk beter gequipeerd alsnog hun hbo-route kunnen vervolgen.

Ruimte

Of AOC Limburg ook afstroom van de groene hbo-poot van Inholland krijgt, valt te betwijfelen. De geografische afstand tussen Den Haag en Roermond of Horst is daarvoor te groot. Inholland-groen is overigens ook maar een peuter. "We hebben slechts 2,5 procent van alle groene hbo-studenten", rekent Jos Elbers voor. Hij is bestuursvoorzitter van Inholland en vandaag gastheer van de conferentiegangers. Waarom hecht Inholland die met zijn 40.000 studenten de grootste hbo-instelling in Nederland is, dan toch zoveel belang aan dat piepkleine stukje groen? "Omdat het voor 50 procent van strategisch belang is voor onze hogeschool", legt Elbers uit. "Het gaat om een onderschatte branche met een groot economisch belang. Zeker met het Westland in onze regio. De internationalisering en schaalvergroting nemen verder toe. Ketenomkering, maatschappelijk verantwoord ondernemen en de veranderende relatie tussen stand en platteland. Dat geeft grote dynamiek in de branche en een toenemende diversiteit." In het licht van die ontwikkelingen voorziet Elbers veel potentie voor zijn opleidingen en niet alleen de groene. "Er is een grote behoefte aan kennis en professionals. Om aan de huidige vraag te kunnen voldoen zou ik jaarlijks honderd afgestudeerden moeten afleveren. Maar dat kan niet op de traditionele manier. De markt is bepalend voor het onderwijs dat we aanbieden. Nogal wat van onze studenten van de andere richtingen hebben belangstelling voor groene 'minoren'. Het gaat dus om samenwerking en snijvlakopleidingen. Daarom vinden we dat er ruimte voor vraaginvulling moet zijn via de major-minor-systematiek."

Non issue

Biedt de major-minor-systematiek een oplossing voor deze en andere knelpunten die verdere verbreding en samenwerking bemoeilijken? Of liggen er mogelijkheden in de clustervorming en competentievelden zoals Aequor die in een voorstel heeft vastgelegd en die resulteert in zeven bedrijfskolommen? Of de indeling in acht domeinen zoals het Procesmanagement Herontwerp MBO aan de BVE raad heeft voorgesteld. En wat te denken van het COIO-advies waarin dertien sectoren worden onderscheiden of van de ideeën voor een domeinindeling voor het hoger onderwijs die nog in ontwikkeling zijn? Al die voorstellen maken in ieder geval duidelijk dat de domeindiscussie niet exclusief voorbehouden is aan het groen onderwijs. Hij is aan de orde in alle vormen en niveaus van beroepsonderwijs. Vanwege de behoefte aan transparantie en natuurlijk ook omdat voor een adequate bekostigingssystematiek – in het geval van het groen onderwijs – twee departementen ieder voor zich afzonderlijk de lijnen moeten kunnen trekken. Voor de onderwijsdeelnemer – leerlingen en studenten dus – is het zoals Jan Pieter Janssen het stelt een 'non issue'. "Je moet gewoon redeneren als een groen roc en vandaar de volledige onderwijsmarkt proberen te bedienen", aldus zijn advies.

Nieuwe dingen

Uit de discussies tijdens de workshops en de volgeschreven flappen kan geconcludeerd worden dat de meerderheid van de aanwezigen die opvatting deelt. De groene instellingen zijn tevreden over hun huidige 'speciale

Harmonisatie

In de beleidsbrief 'Groen Onderwijs 2010, vernieuwing van de inhoud' van maart 2002 heeft de toenmalige minister van LNV (Brinkhorst) mede namens de minister van OCW ondermeer een verdere harmonisatie van het groen onderwijs binnen het algemeen onderwijs aangekondigd. Deze harmonisatie moet de verschillen opheffen die bestaan tussen de uitvoering van het algemene onderwijsbeleid door OCW en LNV en ervoor zorgen dat groene onderwijsinstellingen dezelfde ontwikkelingskansen hebben als de overige.
In het voorjaar van 2004 hebben minister Veerman en OCW-staatssecretaris Rutte gezamenlijk overleg hierover gehad met de Tweede Kamer. Daarin is nogmaals vastgesteld dat de minister van LNV verantwoordelijk blijft voor het groen onderwijs en dat via een plan van aanpak verder wordt gewerkt aan de oplossing van tien knelpunten die belemmerend werken voor gelijkwaardige ontwikkelingsmogelijkheden en die de gewenste verbreding en inhoudelijke ontwikkeling in de weg staan.
Vier van deze knelpunten hebben direct te maken met het groene domein. Namelijk de breedtebeperking van vmbo-groen, mbo en hbo/wu en de beperking in de wet die een institutionele fusie tussen roc's en aoc's blokkeert.
Een projectteam van de Directie Kennis van LNV heeft in opdracht van de OCW/LNV-stuurgroep Harmonisatie Groen Onderwijs een discussiestuk 'Verkenning Domein groen onderwijs' opgesteld. In deze verkenning worden de vier knelpunten en voorstellen met betrekking tot het groene domein in kaart gebracht. Bedoeling van de werkconferentie van 27 mei was om de inhoud van de verkenning te toetsen aan wat er in het onderwijsveld speelt en conclusies te trekken over de positionering van het groen onderwijs.
De resultaten van de werkconferentie zullen worden meegenomen in de voortgangsbrief over de harmonisatie die minister Veerman en staatssecretaris Rutte nog deze maand naar de Tweede Kamer zullen sturen.

status' en vinden die niet knellend. Wel achten ze het heel gewenst dat er vooral praktische oplossingen bedacht worden om verbreding en samenwerking met het overige onderwijs beter mogelijk te maken.
In de rondgang die topambtenaren Ate Oostra (LNV) en Rob Kerstjens (OCW) met dagvoorzitter Hans van Aalst langs de volgeschreven flappen maakten, werden die conclusies nog eens in een breder perspectief geplaatst. Vrijwel alle deelnemers gaven aan dat ze samenwerking tussen aoc's en roc's hoge prioriteit geven. Oostra: "Daar ben ik blij mee." De samenwerking met het regionale bedrijfsleven staat ook hoog op de agenda. "Prima,'aldus de LNV-topambtenaar, "maar zorg dat je in de hele kolom de relatie met het bedrijfsleven helder hebt." Daarmee sloot hij aan bij kritische opmerkingen van vertegenwoordigers van het bedrijfsleven in een workshop. Volgens hen is er vanuit de bedrijven behoefte aan regie voor die samenwerking. De vele negatieve reacties – in de vorm van rode stickers – bij de stelling dat de domeinindeling knellend is, onderstreepte nog eens de algemene opvatting die door Oostra samenvatte met: "Zorg gewoon dat je goed bent en klanten hebt. Zijn er knelpunten, dan lossen wij die op." Dat OCW dezelfde opvatting is toegedaan, bleek uit de reactie van directeur-generaal Rob Kerstjens. "Ik vind het van belang dat we de goede contacten hierover onderhouden. Het groen onderwijs is succesvol en blijkt ook een prima plek om nieuwe dingen uit te proberen." Zeker die laatste conclusie kan niet anders betekenen dan dat OCW in de harmonisatiebesprekingen met LNV open staat voor het bieden van de praktische oplossingen waar het veld om vraagt.

Pieter Boetzkes

Bijlage 10. Voorstel Stuurgroep Onderwijsbeleid aan VSNU

A. Brede bacheloropleidingen

1. Liberal arts & sciences

B. Sectoroverschrijdende bacheloropleidingen

1. Informatica en economie
2. Recht en management
3. Gezondheidswetenschappen
4. Bèta-gamma
5. Psychobiologie
6. Criminologie
7. Europese studies
8. Technische planologie
9. Biomedische wetenschappen
10. Medische natuurwetenschappen
11. Recht en ICT
12. Internationale organisaties en internationale betrekkingen
13. Technologie management

C. Sectorale opleidingen

Sector Economie

1. Economie en bedrijfskunde
2. Algemene economie
3. Bedrijfseconomie
4. Bedrijfswetenschappen
5. Econometrie en operationele research
6. Actuariële wetenschappen
7. Fiscale economie

Sector Gedrag en Maatschappij

1. Algemene sociale wetenschappen
2. Psychologie
3. Pedagogische wetenschappen
4. Onderwijskunde
5. Sociologie
6. Culturele antropologie
7. Politicologie
8. Communicatiewetenschap
9. Bestuurs- en organisatiewetenschappen
10. Personeelwetenschappen
11. Sociale geografie en planologie
12. Milieumaatschappijwetenschappen
13. Vrijetijdwetenschappen

Sector Gezondheidszorg

1. Geneeskunde
2. Tandheelkunde
3. Diergeneeskunde
4. Bewegingswetenschappen
5. Klinische technologie

Sector Natuur

1. Natuurwetenschappen
2. Wiskunde
3. Informatica
4. Kunstmatige intelligentie
5. Informatiekunde
6. Natuur- en sterrenkunde
7. Scheikunde
8. Farmaceutische wetenschappen
9. Biologie
10. Exacte levenswetenschappen
11. Aardwetenschappen
12. Milieunatuurwetenschappen

Sector Recht

1. Rechtsgeleerdheid
2. Nederlands recht
3. Fiscaal recht
4. Notarieel recht
5. Internationaal en Europees recht
6. Juridische bestuurswetenschappen

Sector Taal en cultuur

1. Theologie en godsdienstwetenschap
2. Wijsbegeerte
3. Literatuurwetenschap
4. Taalwetenschap
5. Taal- en cultuurstudies
6. Kunst- en cultuurwetenschappen
7. Communicatie- en informatiewetenschappen
8. Nederlandse taal en cultuur
9. Talen en culturen van Noord-west Europa
10. Talen en culturen van Zuid-Europa
11. Talen en culturen van Midden- en oost Europa
12. Griekse en Latijnse taal en cultuur
13. Talen en culturen van het nabije- en Midden-Oosten
14. Talen en culturen van Zuid-oost Azië en Oceanië
15. Talen en culturen van Oost-Azië
16. Talen en culturen van Zuid- en Centraal- Azië
17. Talen en culturen van Afrika
18. Talen en culturen van Noord-Amerika
19. Talen en culturen van Zuid-Amerika
20. Geschiedenis
21. Kunstgeschiedenis
22. Archeologie

Sector Techniek

1. Bedrijfsinformatie-technologie
2. Biomedische technologie
3. Bouwkunde
4. Civiele techniek
5. Elektrotechniek
6. Installatietechnologie

7. Industrieel ontwerpen
8. Life science & technology
9. Luchtvaart- en ruimtevaarttechniek
10. Maritieme techniek
11. Technische natuurwetenschappen
12. Scheikundige technologie
13. Techniek en maatschappij
14. Technische aardwetenschappen
15. Technische bedrijfskunde
16. Technische bestuurskunde
17. Technische informatica
18. Technische natuurkunde
19. Technische wiskunde
20. Telematica
21. Werktuigbouwkunde

Life sciences and natural resources

1. Bos- en natuurbeheer
2. Internationaal land- en waterbeheer
3. Landschapsarchitectuur en planning
4. Milieukunde
5. Plantenwetenschappen
6. Biologische productiewetenschappen
7. Dierwetenschappen
8. Voeding en gezondheid
9. Levensmiddelentechnologie
10. Agrotechnologie
11. Biotechnologie
12. Moleculaire wetenschappen

Bron: Stuurgroep Onderwijsbeleid
Een meer overzichtelijk en doorzichtig aanbod van universitaire bacheloropleidingen
STOA CRAB rapport concept, 2003, 24 p